

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 800 fr. per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, Antwerpen

CONTESTATIE VAN ONS ERFRECHT

Rede uitgesproken door Mr. Alfons HEYVAERT, op de plechtige openingszitting van de Vlaamse Conferentie der Balie bij het Hof van Beroep te Gent op zaterdag 26 oktober 1968.

Inleiding :

Het erfrecht is niet alleen een belangrijke instelling van het burgerlijk recht. Het speelt tevens een belangrijke rol in de bestending van het bestaand sociaal-economisch systeem.

Dat is wellicht een banale constatering, als men beseft dat het recht uiteindelijk een systeem is van maatschappelijke ordening of een middel daartoe.

Men kan dan ook geen onderzoek doen naar het wezen van een juridische instelling, indien men zich vooraf geen oordeel vormt over het wezen en de zin van de maatschappij en de maatschappelijke ordening.

Gezien de voornaamste gemeenschapsvorm, beheerst door éénzelfde ordening, op dit ogenblik de Staat is, dient in de eerste plaats de bestaansreden en de rol van de Staat onderzocht te worden.

Pas nadat daarover duidelijk stelling is gekozen, kan het erfrecht besproken worden. Het is dan eerst dat kan nagegaan worden of ons erfrecht nog wel een aangepast middel is om de maatschappelijke ordening en het maatschappelijk doel te helpen verwezenlijken.

Mocht dat niet het geval zijn, dan moet resoluut aangevaard worden dat ons huidige erfrecht niet te rechtvaardigen is.

I. — Het wezen en de taak van de Staat.

A. Beginselen.

Hoever in de geschiedenis ook wordt teruggekeerd, nergens kan een vorm van menselijk bestaan worden aangetoond zonder groepsvorming.

Deze constatering is de aanleiding tot en meteen ook een bevestiging voor de juistheid van de opvatting dat een mens niet volstrekt individueel kan leven. Afgezonderd van zijn soortgenoten is hij er niet toe in staat zijn levensbehoud, zijn levensonderhoud en de volle ontwikkeling van zijn mogelijkheden te waarborgen. ⁽¹⁾

De gemeenschap bestaat dus om de individuen waar-

uit ze samengesteld is de mogelijkheid tot maximale ontplooiing van hun persoon te kunnen waarborgen. Derhalve dient ze ervoor te zorgen dat de voorwaarden daartoe voorhanden zijn.

De primaire voorwaarde is de materiële bestaanszekerheid. Zonder deze is geen ontplooiing van het individu mogelijk. Die materiële bestaanszekerheid moet door de gemeenschap dan ook in de eerste plaats gewaarborgd worden.

De gemeenschap, die maar bestaat door al haar leden, dient die rol te vervullen voor ieder van haar leden. Alleen in dat geval vervult ze volledig de taak die het gevolg is van haar bestaansreden. Indien de gemeenschap haar opdracht niet in gelijke mate voldoet ten aanzien van ieder lid, vallen alleen aan bepaalde individuen de voordelen van het leven in gemeenschap te beurt. De anderen dragen er dan alleen hoofdzakelijk de verplichtingen van, zonder de voordelen in dezelfde mate te genieten. Dat zou niet kunnen aanvaard worden.

Om haar doel te kunnen bereiken, dient de gemeenschap over de daartoe vereiste middelen te beschikken. De materiële bestaanszekerheid (zoals trouwens ook de minder materiële aspecten van de individuele ontplooiing) veronderstelt productie. Het productieproces dient dus in handen te berusten van de gemeenschap, die de producten ter beschikking moet kunnen stellen van haar leden. Daar productie het resultaat is van kapitaal (in de economische betekenis van dat woord) en arbeid, dienen zowel het kapitaal als de arbeid ter beschikking van de gemeenschap te zijn.

Individueel beschikkingsrecht over kapitaal moet dus uitgesloten worden. Evenzeer is het echter niet aanvaardbaar dat een individu of bepaalde groepen in de gemeenschap het beschikkingsrecht hebben over de arbeid (beschouwd als productiefactor in de gemeenschap). De gemeenschap heeft integendeel de plicht zelf van eenieder prestaties te eisen volgens zijn mogelijkheden. Alleen als die voorwaarden vervuld zijn kan de gemeenschap haar doel bereiken.

Immers, indien over één van de productiefactoren in-

dividueel zou kunnen beschikt worden, dan zou die beschikking door individueel belang gedetermineerd worden. In dergelijke gemeenschap zouden aldus aan hen die bijvoorbeeld niet over kapitaal beschikken, niet dezelfde waarborgen tot individuele ontplooiing verschaft worden als aan hen die kapitaal bezitten. De enen zouden zelfs kunnen onderworpen worden aan de willekeur van de anderen. Dergelijk systeem zou dan ook neerkomen op de negatie van de hoger beschreven bestaansredenen van de gemeenschap. Het kan dan ook niet aanvaard worden.

B. In hoever verricht de Staat op dit ogenblik zijn taak?

1. In de geschiedenis van onze maatschappelijke instellingen, dient men niet ver terug te gaan om een systeem te vinden onder hetwelk alleen bestaanszekerheid bestond voor de individuen of voor de beperkte groepen individuen, die de beschikking hadden over kapitaal. Zij die geen kapitaal bezaten, genoten de voor hun individuele ontplooiing nodige bestaanszekerheid niet. De sociaal-economische geschiedenis bevestigt dus a contrario de juistheid van hetgeen zopas werd uiteengezet.

Het maatschappelijk systeem, gebaseerd op het individueel bezit van kapitaal, slaagt er niet in aan ieder lid van de gemeenschap de mogelijkheid tot maximale ontplooiing van zijn persoon te waarborgen.

Het leidt integendeel tot een gemeenschapsstructuur, die volledig in functie staat van het individueel belang van de kapitaalbezittenden, zulks dikwijls ten koste van hen die geen kapitaal bezitten. In dergelijk systeem zijn het de kapitaalbezittenden die alle macht en gezag in handen hebben (²).

Tegen dat systeem werd gereageerd door het monopoliseren van het beschikkingsrecht over de arbeid, waardoor de niet te aanvaarden tegenstelling tussen kapitaal en arbeid nog werd geaccentueerd. Deze reactie leidt dan ook niet tot het te bereiken maatschappelijk doel. De enige geldige reactie tegen het individueel kapitaalbezit, bestaat in de tempering en de uiteindelijke afschaffing ervan.

2. In onze huidige samenleving geldt de individuele beschikking over kapitaal nog als regel (art. 537 en 544 B.W.).

Het is evenwel verheugend te kunnen constateren dat er een, zij het zeer geleidelijke, evolutie naar een ander systeem aan de gang is. In de vigerende wetgeving komt dit op verscheidene terreinen tot uiting.

a. In de eerste plaats wordt het bestaand individueel beschikkingsrecht over kapitaal meer en meer beperkt in het belang van de gehele gemeenschap; in het belang van eenieder. Dat is een eerste stap op de weg naar de overneming van dat beschikkingsrecht door de gemeenschap.

Het zou buiten het kader van deze uiteenzetting vallen al de konkrete voorbeelden van die stroming in onze wetgeving te bespreken. Het moge volstaan enkel op te sommen:

1. de regentsbesluiten van 11 februari 1946 en 27 februari 1947, zoals nadien herhaaldelijk gewijzigd, betreffende de gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke bedrijven;

2. de wet van 25 juni 1956 op de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van de wet;

3. de wet van 29 maart 1962 op de stedenbouw en de ruimtelijke ordening;

4. het steeds vergemakkelijken en verruimen van de mogelijkheden tot onteigening.

b. Verder kan worden vastgesteld dat voor de concrete maatschappelijke verhoudingen, waarin kapitaal en arbeid tegenover elkaar staan, in de recente wetgeving

meer en meer de bescherming wordt beoogd van hen die in de betrokken verhoudingen de faktor arbeid uitmaken. In de eerste plaats worden in die verhouding de belangen beschermd van hem die bestaanszekerheid geniet door zijn arbeid. De bescherming van de bestaanszekerheid die op het bezit van kapitaal gebaseerd is, neemt integendeel steeds af.

De gemeenschap beperkt op die wijze het vrije beschikkingsrecht van de bezitters van het kapitaal.

Verscheidene wetten tonen zulks aan. Dit geldt voor de wet van 30 april 1951 op de huur van handelshuizen, door dewelke in de eerste plaats de kleinhandelaar of ambachtsman, die door arbeid zijn individuele ontplooiing nastreeft, wordt beschermd tegenover de willekeur van de verhuurder-eigenaar. Door de wet van 7 juli 1951 op de pachtvereenkomsten worden de belangen van de pachter-arbeider beschermd tegenover de verpachter-grondeigenaar. Uit de wet van 25 juni 1956 op de ruilverkaveling van de landeigendommen uit kracht van de wet, blijkt dat de herverkaveling in functie van de bedrijfseenheid (faktor arbeid) moet geschieden. Door de wet van 1 februari 1963 betreffende het recht van voorkoop voor de huurders van landeigendommen, worden de belangen van deze laatsten beschermd tegen de eigenaars. Aan de landbouwers, die door hun arbeid op het gepachte goed in hun bestaan voorzien, wordt in de mate van het mogelijke een blijvende bestaanszekerheid gegarandeerd. Ook, zij het in beperkte mate, de wet van 20 september 1948 op de ondernemingsraden, gaat de weg op van een inspraak van de faktor arbeid bij de exploitatie van het kapitaal. Tenslotte is de hele wetgeving die de rechtstreekse verhouding regelt tussen werkgever en werknemer, hoofdzakelijk uitgewerkt ter bescherming van hen die arbeid leveren. Zeer typerend in dat opzicht is ook de wetgeving betreffende het geneeskundig toezicht op de arbeiders. Wanneer een arbeider op vraag van de geneesheer zijn beroep moet stopzetten, moet de werkgever die arbeider in de mate van het mogelijke in zijn bedrijf behouden door hem werk te laten verrichten dat met zijn gezondheidstoestand verenigbaar is.

Ook wanneer in andere verhoudingen iemand de bestaanszekerheid nodig voor zijn individuele ontplooiing enkel heeft, mede dank zij door een derde bezeten kapitaal, worden meer en meer de belangen van de eerste en minder die van de kapitaalbezittende beschermd. Dat is bijvoorbeeld het geval in de wet van 29 januari 1964 ter bescherming van de huurprijzen van bescheiden woongelegenheden.

c. — Behoudens de negatieve evolutie, door de beperking van het individueel beschikkingsrecht over kapitaal en de bescherming ertegenover van de arbeid, is er tenslotte ook een positieve evolutie merkbaar. Deze komt hoofdzakelijk tot uiting in de combinatie van de arbeidswetgeving en de wetgeving op de sociale zekerheid.

In die wetgevingen is een maatschappelijk streven merkbaar om bestaanszekerheid (ieder volgens zijn behoeften) te verschaffen aan ieder individu dat presteert volgens zijn mogelijkheden.

Meer bepaald komt dit enerzijds tot uiting in de bescherming van de arbeid. Sprekende voorbeelden daarvan zijn: de vastlegging van minimumbezoldigingen; — de regeling van de arbeidsduur met een bijzonder vergoedingssysteem voor de overuren; — de wet betreffende de bescherming van het loon van de werknemers (wet van 12 april 1965, vooral artikel 25).

Anderzijds komt die positieve evolutie ook tot uiting in het streven bestaanszekerheid te verschaffen aan hen, die geen of slechts een beperkt arbeidsvermogen (meer) hebben, of die hun arbeidsvermogen onafhankelijk van

hun wil niet kunnen aanwenden. Door de wetgeving betreffende ziekte- en invaliditeitsvergoedingen wordt er inderdaad naar gestreefd ook bestaanszekerheid te verschaffen aan hen, die door ziekte of invaliditeit niet (meer) tot arbeid in staat zijn. Hij die door een arbeidsongeval ongeschikt tot arbeid wordt, wordt speciaal vergoed. Ook zij van wie kan aangenomen worden dat zij samen met het slachtoffer van een dodelijk arbeidsongeval voor hun bestaanszekerheid in hoofdzaak op het arbeidsinkomen van de overledene aangewezen waren, behouden hun bestaanszekerheid (zie artikel 4 van de gecoördineerde wetten van 28 september 1931). Ten behoeve van hen die nog niet tot persoonlijke arbeid in staat zijn, worden vergoedingen toegekend (gezinsvergoedingen). Bijzondere vergoedingen worden uitgekeerd aan hen, die door gebrekkigheid of verminking niet tot arbeid in staat zijn. Zij die door hun hoge leeftijd niet meer arbeidsgeschikt zijn genieten pensioenen (wetgeving op de rust- overlevings- en ouderdomspensioenen). Aan degenen, die wel arbeidsgeschikt zijn, doch niet de gelegenheid hebben hun arbeid te presteren, wordt een werkloosheidsvergoeding toegekend, enz...

* * *

De drie besproken aspecten van onze huidige maatschappelijke inrichting zijn geen eindpunten. Zij zijn slechts een beginstadium in het ontstaan van een maatschappelijke structuur, waarin van eenieder een inspanning wordt gevraagd volgens zijn vermogen en aan eenieder wordt gegeven volgens zijn behoeften, met het oog op een volwaardige individuele ontplooiing. Zoals hierboven reeds werd beklemtoond, sluit dergelijk systeem het individueel bezit van kapitaal uit. Eventueel zou slechts kunnen aanvaard worden het individueel bezit van gebruiksgoederen, in functie van de bestaanszekerheid van een bepaald individu of een beperkte groep individuen. Wie de huidige toestand wil vergelijken met deze van 100 jaar geleden, zal het bestaan van een evolutie in die zin moeten erkennen.

Het is de taak van iedereen aan die evolutie mee te werken. Wie die evolutie zou tegenwerken zou het gevaar lopen revolutie te veroorzaken.

II. — Het wezen en de rol van het erfrecht (ab intestat) vroeger, nu en in de toekomst.

Inleiding.

Om hun rol te vervullen, moeten de concrete maatschappelijk-juridische instellingen beantwoorden aan het wezen van het algemeen maatschappelijk systeem.

In de na te streven maatschappelijke structuur, waarin de gemeenschap de maximale ontplooiing aan ieder lid in dezelfde mate waarborgt, is, zoals hierboven reeds werd aangetoond, individueel beschikkingsrecht over kapitaal uitgesloten. Alleen moeten de gebruiksgoederen, nodig voor het individueel bestaan van de leden, aan dezen ter beschikking gesteld worden.

In het licht van deze beginselen moet ons erfrecht beoordeeld worden.

Vooraf moet men nagaan hoe het erfrecht staat tegenover het algemeen maatschappelijk doel. Draagt het positief bij tot de verwezenlijking van dat doel, staat het er neutraal tegenover of is het er strijdig mee?

Daarna kan onderzocht worden of ons huidige erfrechtelijk systeem en de bestaande juridische techniek ervan wel volledig aangepast zijn aan de maatschappelijke rol die het erfrecht te vervullen heeft.

A. — Wezen en grondslag van het erfrecht.

Het wezen en de grondslag van een maatschappelijke instelling kunnen niet beter benaderd worden, dan door het opsporen van de sociologische (sociaal-economische) achtergrond ervan. Wat zijn de maatschappelijke feiten geweest, uit dewelke later de bedoelde maatschappelijke instelling is gegroeid?

1. — Ten aanzien van het erfrecht, weze het me toegelaten hiervoor beroep te doen op het gezag van de meest vooraanstaande rechtshistorici. Dezen zijn het er praktisch over eens, dat het erfrecht niets anders is dan een overleving, een emanatie van de familie-gemeenschap⁽³⁾. Het collectief bezit van goederen door de familiale of zelfs niet-familiale groep, ligt aan de oorsprong van het erfrecht. De leden van de maatschappelijke groep, waarvan de overledene deel uitmaakte, behouden de goederen waarvan de overledene in die maatschappelijke groep en dank zij haar, een levenslang gebruik of beheer had. Het waren zij, die op basis van dezelfde goederen in dezelfde maatschappelijke groep bestaanszekerheid genoten⁽⁴⁾, die deze goederen dan voor eigen rekening behielden.

In zijn historische (sociologische) achtergrond is het erfrecht dus een middel waardoor de goederen, die een overleden lid van de maatschappelijke groep levenslang ter beschikking had gekregen met het oog op zijn bestaan, voor de overige leden van die maatschappelijke groep behouden blijven. Historisch bekeken is het doel van het erfrecht de goederen, dank zij dewelke de leden van een maatschappelijke groep bestaanszekerheid hebben, binnen die maatschappelijke groep te behouden, opdat die groep verder bestaanszekerheid zou kunnen blijven verschaffen aan haar leden.

In het systeem met collectief goederenbezit, waaruit het erfrecht is gegroeid, is dit laatste meer een middel om goederen te « behouden » voor en in die gemeenschap, dan om individueel goederen te « verkrijgen ».

In de loop der tijden is het maatschappelijk systeem gebaseerd op gemeenschappelijk familiaal bezit van goederen, vervangen door een structuur gebaseerd op individueel bezit van goederen. De rechten van het individu op de goederen kregen geleidelijk aan de voorrang op die van de maatschappelijke groep. In dat systeem is het erfrecht gegroeid tot wat het nu is. Het wordt meer een middel om individuele eigendom te verkrijgen, dan om de eigendom te behouden binnen de maatschappelijke groep in dewelke de overledene bestaanszekerheid (mede dank zij die goederen) genoot.

Doch in heel wat regels met erfrechtelijke inslag of weerslag geldend onder het nieuw maatschappelijk systeem (individuele eigendom), kan echter nog de historische achtergrond van het erfrecht onderkend worden.

In het oude recht is dit het geval ten aanzien van de volgende instellingen;

— de afwezigheid van het testamentair erfrecht in het oud Germaans recht⁽⁵⁾; in dat systeem was alles « reserve »;

— het familie-naastingsrecht (*retrait lignager*), dat een middel is om de goederen in de familie te behouden;

— de ongelijkheden tussen erfgenamen die tot doel hadden, in het belang van alle leden van de familiale groep, de eenheid te behouden van de goederen op basis van dewelke die groep bestaanszekerheid genoot;

— het recht van euvelganck en het Beispruchsrecht, die ook overblijfselen zijn van een ander maatschappelijk systeem, dan datgene dat op het individueel beschikkingsrecht over eigendom was gebaseerd⁽⁶⁾.

Ook nog in ons huidig erfrechtelijk systeem vinden we sporen van een erfrecht, dat een middel was tot behoud van goederen in de maatschappelijke groep tot dewelke de overledene behoorde en dank zij dewelke hij die goederen had verkregen. De saisine van de wettige erfgenamen (art. 724 B.W.) wordt aangezien als één der hoofdgevolgen van de oorspronkelijke gezamenderhandse familie-eigendom. De erfgenaam treedt niet zozeer in de rechten van de overledene, maar was reeds recht-hebbende. Hij blijft in de boedel, doch wordt nu alleen onbelemmerd eigenaar⁽⁷⁾. De erfrechtelijke reserve (artikel 913 en volgende van het B.W.), is ook niet verenigbaar met een logisch doorgedreven individueel beschikingsrecht van de eigenaar, dat als beginsel is gesteld in artikel 544 B.W. Zelfs indien men aanneemt dat onze reserve meer gemeen heeft met de Romeinse «legitima» dan met de gewoonterechtelijke reserve, toch wijst de regel van de reserve-in-natura ook op de bekommernis de goederen te behouden in de maatschappelijke groep waartoe de overledene behoorde. Dezelfde bedenkingen gelden voor de erfrechtelijke terugkeer (art. 747 B.W.). Indien iemand, die familiegoederen verkregen heeft, niet heeft gezorgd voor de bestendiging van de familiale groep, gaan die goederen terug naar de bloedverwanten in de opgaande lijn, die de bedoelde goederen aan de overledene hadden geschonken. Ook de regels van de erfsplitsing of -kloving (art. 733 B.W.), hebben als historische achtergrond het behoud van de goederen binnen de familiale groep van dewelke zij afkomstig zijn. De mogelijkheid tot naasting door de medeërfgenen van het overgedragen recht op de nalatenschap (art. 841 B.W.), wijst ook op het belang tot behoud van de goederen in natura binnen de familiale groep waarvan ze afkomstig zijn.

2. Deze beschouwingen over de sociologische grondslag van het erfrecht, mogen volstaan om de mening te staven, dat het wezen van het erfrecht uiteindelijk is: een middel om de goederen van een overleden lid van de gemeenschap te behouden binnen de maatschappelijke groep die bestaanszekerheid verschafte aan de overledene. Het is aldus een middel om de bestaanszekerheid voor de leden van een groep te bestendigen. De grondslag van het erfrecht is de plicht van de gemeenschap bestaanszekerheid te verschaffen aan haar leden. Aldus moet het principieel positief bijdragen tot de verwezenlijking van het algemeen doel van de gemeenschap.

De gemeenschap was vroeger de familie, in haar verschillende sociologische vormen.

Het individu heeft zich uit die primaire gemeenschap losgewerkt en heeft voor zijn individueel belang aangewend, de goederen die vroeger de grondslag vormden voor de bestaanszekerheid van de gehele maatschappelijke groep. Ten aanzien van het bezit van goederen werd aldus niet de konsekwentie aanvaard van het feit, dat de losmaking uit de familiale groep alleen maar mogelijk was door de opnemering in een ruimere groep.

In het op die wijze tot stand gekomen stelsel, dat alleen bestaanszekerheid (mogelijkheid tot maximale individuele ontplooiing) verschafte aan de kapitaalbezittenden, is het «geïndividualiseerd» erfrecht ook een middel gebleven tot bestendiging van bestaanszekerheid. Het is dat echter niet ten behoeve van alle leden van de nieuwe (verruimde) gemeenschap, doch enkel ten behoeve van de individuen die behoorden tot een kapitaalbezittende familie⁽⁸⁾. Zij die normaal met de overledene, op basis van door de overledene in individuele eigendom bezeten kapitaal, bestaanszekerheid genoten, krijgen nu ieder een gelijk deel van dat kapitaal. Die gerechtigden waren normaal de afstammelingen van de overledene. Voor hen is het erfrecht het middel tot bestendiging van de bestaans-

zekerheid die zij vroeger dank zij het kapitaal van hun oudere genoten. Ze krijgen daarvan in gelijke mate, omdat de overledene tegenover ieder van hen in dezelfde mate in hun onderhoud en vorming moest voorzien.

Bij de voorbereiding van de Code Napoleon, toppunt van de bescherming van het individueel bezit van kapitaal, heeft men op bepaalde plaatsen duidelijk aan gevoeld dat de uiteindelijke functie van het «geïndividualiseerd» erfrecht erin bestond bestaanszekerheid te verschaffen aan de «geroepenen»⁽⁹⁾. Van het beschikbaar deel wordt onder meer gezegd dat het in de eerste plaats een palliatief is tegen de ongelijke bestaanszekerheid die een gelijk erfrecht zou kunnen verschaffen. Welnu, indien het beschikbaar deel werkelijk die functie heeft, dan moet het wel zo zijn, dat het erfrecht normaal een middel is om aan bepaalde individuen in gelijke mate bestaanszekerheid te verschaffen.

Zoals hierboven vermeld, werd in het individueel kapitaal-erfrecht de gelijkheid tussen alle geroepenen als beginsel gesteld. De zich steeds herhalende vermogensplitsingen, die het noodzakelijk resultaat zijn van zulk systeem, moeten tot gevolg hebben dat het bij erfrecht verkregen vermogen tenslotte niet meer volstaat om in de bestaanszekerheid van de erfgerechtigden te voorzien. Het individueel kapitaal-erfrechtelijk systeem zou aldus zelf het wezen van het erfrecht ondergraven. Is het dan niet kenschetsend dat, toen zulks geconstateerd werd, meer en meer wetten werden ingevoerd waarbij uitzonderingen op de regel van de absolute gelijkheid tussen de erfgerechtigden werden ingevoerd? En ook wanneer werd geconstateerd dat een gelijk erfrecht er niet meer toe bijdroeg aan iedere geroepene in dezelfde mate bestaanszekerheid te verschaffen, werd van dat «gelijkheidsbeginsel» afgeweken⁽¹⁰⁾. Ook deze evolutie is een aanwijzing voor de blijvende diepere zin van het erfrecht. Het is een middel om goederen, dank zij dewelke de overledene samen met de anderen bestaanszekerheid genoot, na het overlijden aan die «anderen» te laten tot behoud van hun bestaanszekerheid. Het is ook een middel om aan de leden van eenzelfde maatschappelijke groep in dezelfde mate de mogelijkheid tot maximale individuele ontplooiing te waarborgen.

B. Kritische beschouwingen over het erfrecht in het Burgerlijk Wetboek.

Zo het erfrecht in een maatschappelijk systeem, gebaseerd op het individueel bezit van kapitaal, ook een middel is om bestaanszekerheid te verschaffen, dan draagt het evenwel enkel bij tot de bestaanszekerheid van ieder lid van de gehele gemeenschap.

Het in 1804 vastgelegde erfrecht helpt, door de bestendiging van het individueel bezit van kapitaal (art. 711 B.W., eigendom van goederen wordt verkregen en gaat over door erfopvolging...), mede tot de bestendiging van de gemeenschap die op het individueel bezit van kapitaal is gebaseerd. Het erfrecht helpt aldus een maatschappelijk systeem te handhaven, waarin de aan de gemeenschap opgelegde taak er hoofdzakelijk toe wordt beperkt de bestaanszekerheid te beschermen van de individuen die kapitaal bezitten. Het erfrechtelijk systeem van het Burgerlijk Wetboek is in die zin volkomen in overeenstemming met de sociaal-economische toestand van 1804. Dat is de reden waarom men zolang gewacht heeft om aan het erfrechtelijk systeem wijzigingen te brengen en waarom door bepaalde groepen het bestaan van het kapitaal-erfrecht en van ons huidig erfrechtelijk systeem, nog steeds als een hoeksteen van onze maatschappelijke organisatie wordt verdedigd.

Indien, zoals in de Code Civil, in het erfrecht het middel wordt gezien om het individueel bezit van kapitaal te ver-

werven en te bestendigen, kan het niet gerechtvaardigd worden, in een maatschappelijke opvatting die gebaseerd is op de overtuiging dat de staatsgemeenschap tot taak heeft de maximale individuele ontplooiing van ieder van haar leden in dezelfde mate te waarborgen.

In het voorgestane systeem moet het bestaand privé-erfrecht van kapitaal vervangen worden door een systeem waarin alle beschikkingsrecht over kapitaal toekomt aan de staat. Indien men tot dergelijk systeem wil komen langs de weg van de geleidelijkheid, kan zulks op erfrechtelijk vlak geschieden door een verhoging van de successierechten op het door een overledene nagelaten kapitaal, totdat deze successierechten uiteindelijk alle nagelaten individueel kapitaal zullen opslorpen. De vorming van nieuw privé-kapitaal kan voorkomen worden door een geleidelijke verhoging van de belasting op de inkomsten die liggen boven het bedrag dat nodig is om in de behoeften van de inkomsten-genieten te voorzien, totdat die belasting tenslotte alles zal opslorpen dat dit bedrag overtreft.

In het na te streven maatschappelijk stelsel, kan alleen nog de rechtstreeks-individuele overgang van *gebruiks-goederen* aanvaard worden, en dit zo die overgang nodig is voor het behoud of het verschaffen van bestaanszekerheid aan de personen die samen met de overledene, dank zij die gebruiksgoederen bestaanszekerheid genoten. Erfrecht van gebruiksgoederen zou enkel nog bestaan, indien de Staat daardoor in de behoeften van de «geroepenen» wil voorzien of in andere woorden, op die wijze voor een bepaald individu de voorwaarden tot maximale individuele ontplooiing wil behouden of geven.

Rekening houdend echter met de sociale voorzieningen, die in het voorgestane stelsel een specifiek erfrechtelijke weerslag moeten hebben (in onze huidige wetgeving: ouderdomspensioenen, overlevingspensioenen, vergoedingen aan weduwen van het slachtoffer van een arbeidsongeval, speciale wezenvergoeding, bijzondere vergoeding voor de wezen van het slachtoffer van een arbeidsongeval enz...) zal ook de rol van dat erfrecht eerder gering zijn. Er zal enkel nog een gerelativeerd erfrecht van gebruiksgoederen bestaan, dat mede een middel is waardoor de gemeenschap aan eenieder verschaft volgens zijn behoeften.

De aanvaarding van deze grondslag voor het erfrecht, leidt tot een erfrechtelijk systeem waarin niet noodzakelijk dezelfde beginselen heersen als in het huidige erfrechtelijk systeem.

Vooreerst zal het criterium om uit te maken wie erfgenaam is, niet noodzakelijk bepaald worden door de bloedverwantschap met de overledene; immers, zij die met de overledene op basis van dezelfde gebruiksgoederen bestaanszekerheid genoten, kunnen bloedverwanten zijn, doch zijn het niet noodzakelijk.

Er bestaat geen reden om personen, die samen tot een nalatenschap zouden worden geroepen, zelfs al staan ze in dezelfde familieverbinding tot de overledene, een gelijk erfrecht te geven. Indien de behoeften van de ene geroepene in verband met de nagelaten goederen groter zijn dan die van de andere, zal de eerste «meer erven». In de plaats van de regel van de absolute gelijkheid onder de erfgenamen, komt het beginsel dat iedere geroepene erft volgens zijn behoeften. Het grondbeginsel van het erfrechtelijk systeem is dan niets anders dan de concrete toepassing van het grondbeginsel van de maatschappelijke inrichting, volgens hetwelk door de gemeenschap aan eenieder wordt verschaft volgens zijn behoeften, nadat van hem is geëist volgens zijn mogelijkheden.

Regels als die van de erfsplitsing, de erfrechtelijke terugkeer, de plaatsvervulling enz. verliezen hun reden van bestaan.

C. Voorboden van een toekomstige erfeniswetgeving in het huidige erfrecht.

Misschien zullen velen betreffende het verdedigde stelsel medelijdend de schouders ophalen. In het gunstigste geval zal het idealistisch, anders zelfs irrealistisch genoemd worden. Politiek zal men het misschien waardeloos achten, omdat het niet voor onmiddellijke concrete verwezenlijking vatbaar zou zijn.

Indien het systeem idealistisch is, indien het in andere woorden de weergave van een ideaal zou zijn, dan meen ik dat de verwezenlijking ervan moet nagestreefd worden. De beginselen die aan de grondslag van dat systeem liggen, moeten dan de leidraad en de finaliteit zijn die bij de toekomstige wetgeving worden gevolgd en beoogd.

Is de integrale verwezenlijking van dat systeem misschien niet voor morgen, dan verhindert niets dat we vandaag beginnen met het leggen van de grondvesten ervoor. Meteen zou het vaststaan dat het verdedigde stelsel politiek niet waardeloos kan genoemd worden.

Men zal misschien het verdedigde stelsel irrealistisch, of wereldvreemd noemen. Doch dan verliest men uit het oog dat er in verscheidene rechtstelsels, gebaseerd op het individueel bezit van kapitaal in het erfrecht reeds bepalingen werden opgenomen die, t.a.v. de erfroeping en erf-toebedeling, duidelijk de voorgestane beginselen als bestaansgrond hebben. Het zijn zovele aanduidingen in het erfrecht, van de groeiende voorrang van arbeid op individueel bezeten kapitaal en van de evolutie naar een erfrecht met als grondbeginsel «aan iedere geroepene volgens zijn behoeften». De rol van het erfrecht als middel om bestaanszekerheid te behouden dank zij het behoud van goederen (in de bestaande stelsels evenwel niet alleen gebruiksgoederen) waardoor vroeger bestaanszekerheid werd genoten, komt duidelijk tot uiting.

1. Door de wet van 20 november 1896 werd aan de langstlevende echtgenoot, die noch uit de echt noch van tafel en bed gescheiden is en de volle eigendom niet erft, een erfrecht in vruchtgebruik toegekend. Het toekennen van erfrecht in vruchtgebruik is strijdig met een hele reeks beginselen waarop het Burgerlijk Wetboek is gebaseerd:

— Vooreerst is in beginsel het erfrecht een middel om *eigendom* van goederen te verkrijgen en niet om vruchtgebruik te verkrijgen; het erfrecht is principieel een middel om kapitaal te verwerven; hier wordt het een middel om inkomsten te verkrijgen; het toekennen van een erfrecht in vruchtgebruik doet dan ook al uitzonderlijk aan in het systeem van het Burgerlijk Wetboek;

— De hier door de wet zelf tot stand gebrachte scheiding van de attributen van het eigendomsrecht, is strijdig met de wil van de wetgever zelf, die tot uiting komt in heel wat bepalingen; die wil bestaat erin dat alle attributen van het eigendomsrecht in hoofde van één titularis zouden verenigd zijn, om daardoor de vrije omloop en het economisch rendement van de goederen te verzekeren; weliswaar heeft de wetgever een palliatief tegen dat euvel voorzien door de bepaling van artikel 767 § 7, lid 1, volgens dewelke de erfgenamen de omzetting van het vruchtgebruik in een lijfrente kunnen vorderen;

— De langstlevende echtgenoot kan, in strijd met alle tot dan geldende beginselen van de erfverdeling, eisen dat zijn vruchtgebruik bij voorkeur wordt gevestigd op het door de echtgenoten bewoonde huis en de huisraad; en desbetreffend kan de omzetting in lijfrente niet gevorderd worden; reeds in 1900 (wet van 16 mei 1900 op de erfregeling van de kleine nalatenschappen) werd voorzien dat de langstlevende echtgenoot zich het vruchtgebruik op die goederen kan doen toekennen, ook al overtreft hun waar-

de die van het deel dat hij in vruchtgebruik erft (wet van 16 mei 1900, artikel 2).

Indien de wetgever niettegenstaande alle bezwaren het erfrechtelijk vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot toch heeft ingevoerd, is het omdat hij de bestaanszekerheid die deze overlevende echtgenoot samen met de overledene genoot in grote mate dank zij dezelfde goederen, aan de behoeftige langstlevende niet wilde ontnemen. Deze basisbeweegreden blijkt duidelijk uit artikel 2 van de wet van 20 november 1896, waarbij aan de langstlevende echtgenoot een recht op onderhoudsgeld lastens de nalatenschap van de eerststervende werd toegekend. Door de wet van 1896 heeft men derhalve de bestaanszekerheid van de langstlevende echtgenoot willen garanderen, in de eerste plaats door de toekenning van een erfrecht, zoniet door het verlenen van een onderhoudsgeld⁽¹¹⁾. Om aan de behoeften van de langstlevende echtgenoot te kunnen voldoen, werd hier afgeweken van de regel van de gelijkheid. Een strekking tot verruiming van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot komt trouwens tot uiting in de wetgeving van verscheidene landen. Duidelijk is die strekking geïnspireerd door de wil in de eerste plaats te voorzien in de behoeften van degene die onbetwistbaar samen met de overledene dank zij dezelfde goederen bestaanszekerheid genoten heeft. Het verband dat sommigen willen leggen tussen de toeneming van het scheidingsbeginsel in het huwelijksvermogenrecht, enerzijds, en de aangroei van het erfrecht, anderzijds, mag mijns inziens hierbij niet overdreven worden. Immers, ook in landen waar het wettelijk huwelijksvermogenstelsel de (algemene) gemeenschap blijft, is een strekking tot verruiming van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot waarneembaar.

2. Nog meer kenschetsend in dat opzicht is de wet op de erfregeling van de kleine nalatenschappen van 16 mei 1900. Door het beginsel van de gelijke gerechtigheid in natura van alle erfgenamen in de nalatenschap, leidde het erfrecht van ons Burgerlijk Wetboek tot de *verdeling* van erven (kleine landbouwbedrijven) die op zichzelf nauwelijks economisch verantwoord waren; dit wil zeggen nauwelijks volstonden om bestaanszekerheid te verschaffen aan het gezin dat op dat bedrijf werkzaam was. Door de (nieuwe) verdeling van het erf, dank zij hetwelk bepaalde individuen tot dan bestaanszekerheid genoten, zouden ze die zelfs verliezen.

Het erfrecht, dat bestaanszekerheid moet helpen verschaffen, leidde aldus, door zijn eigen systeem, tot het ondergraven van zijn eigen grondslag. Dit kon niet aanvaard worden. Daarom wordt de mogelijkheid voorzien dat kleine bedrijf over te nemen op schatting. In de eerste plaats komt het recht toe aan de overlevende echtgenoot die mede-eigenaar is, en, behoudens anderluidende wil van de overledene, aan de erfgenamen die samen met de overledene het bedrijf exploiteerden.

Het is zeer duidelijk dat men ernaar gestreefd heeft de eenheid te behouden van goederen die samen, doch niet verdeeld, de mogelijkheid verschaffen tot bestaanszekerheid van een individu of een bepaalde groep (gezin).

Deze wet kon niet ingevoerd worden, tenzij door te tornen aan enkele grondbeginselen van het erfrechtelijk systeem van 1804. De gelijkgerechtigheid van iedere erfgenaam en de beginselen van de reserve in natura moesten wijken.

Ze moesten wijken voor iets dat meer essentieel is in het erfrecht, namelijk zijn functie bestaanszekerheid te helpen behouden of verschaffen.

3. In de recente wet van 28 december 1967 betreffende het uitgesteld loon in land- en tuinbouw, die nauw met het erfrecht verband houdt, is ook de ondergrond van een algemene evolutie merkbaar. Vooreerst blijkt uit die wet

dat men acht is gaan slaan op de factor arbeid als basis voor de vorming van het patrimonium. Hetgeen de ouders op hun land- of tuinbouwbedrijf hebben verkregen, wordt niet uitsluitend beschouwd als het resultaat van het kapitaalaspect van dat bedrijf. De arbeid dank zij dewelke dat kapitaal gerendeerd heeft, zich heeft kunnen handhaven of zelfs is toegenomen, moet vergoed worden.

De grondslag voor hun bestaanszekerheid, die de kinderen normaal door hun arbeid moeten verwerven, mag niet teloor gaan doordat ze op het ouderlijk bedrijf hebben gewerkt. Daarbij wordt er rekening mee gehouden dat het dikwijls mede dank zij de arbeid van de rechthebbende is, dat andere kinderen op andere basis dan het ouderlijk bedrijf, bestaanszekerheid hebben verkregen. Daarom moet hij die gearbeid heeft, in grotere mate kunnen vergoed worden dan door het beschikbaar deel toegelaten wordt (12).

Aan de grondslag ligt de bekommernis, aan iedere afstammeling in het ouderlijk patrimonium te doen toekomen volgens zijn behoeften, liever dan in absoluut gelijke mate.

Terloops kan de aandacht gevestigd worden op een toekomstige bepaling in die wet, waarin een beperking van de erfrechtelijke roeping is opgenomen. Immers, indien de rechthebbende op uitgesteld loon overlijdt zonder de uitbetaling van zijn vordering te hebben geëist, kan het uitgesteld loon daarna slechts worden gevorderd door zijn overlevende echtgenoot en door zijn afstammelingen. De groep van erfgenamen is ten aanzien van dat goed van de overledene-rechthebbende beperkt tot de leden van zijn gezin of, in andere woorden, tot hen die in de huidige maatschappelijke structuur normaal op basis van de goederen (of de arbeid) van de overledene bestaanszekerheid genieten. Ook hier komt het aspect «erfroeping volgens behoeften» tot uiting.

4. Door de interpretatieve wet van 4 januari 1960 werd bepaald dat de uitdrukking «goederen die... vervreemd zijn», die voorkomt in artikel 918 B.W., toepasselijk is op elke vervreemding, hetzij om niet, hetzij onder bezwaren-de titel.

Door deze authentieke wetsinterpretatie, wordt het mogelijk door rechtstreekse, niet-vermonde schenkingen inbreuk te plegen op de reserve, mits de andere «niet-begiftigde» erfgerechtigden in de rechte lijn in deze schenkingen toestemmen, en bij de schenking het vruchtgebruik voorbehouden wordt. Een duidelijk beding over een niet opgevallen nalatenschap (toestemming waardoor de andere erfgerechtigden hun reserve verzaken) wordt bekrachtigd.

Door deze bepaling, die in strijd is met het technisch juridisch systeem van ons erfrecht, heeft men de notariële akten willen redden, die sinds het cassatie-arrest van 1 juli 1864 (Pas. 1864, I, blz. 373) familieregelingen hadden uitgewerkt op basis van de interpretatie van artikel 918 gegeven in het bedoeld cassatie-arrest.

Het voorbeeld aangehaald door de verslaggever van de Senaatscommissie bij de voorbereidende bespreking van de Wet in de Senaat, toont duidelijk de achtergrond aan van de wens tot de bedoelde wetsinterpretatie. Men wil de mogelijkheid openen om over meer te beschikken dan het beschikbaar deel toelaat, teneinde de erflater aldus de kans te geven aan al zijn erfgerechtigden in dezelfde mate bestaanszekerheid te verschaffen, wanneer met een «gelijkheidserfrecht» dat doel niet zou bereikt worden (13).

Het is om het vermogen van de (toekomstige) erflater te kunnen verdelen veeleer in verhouding tot de behoeften van zijn erfgerechtigden, dan op basis van stricte gelijkheid, dat deze uitzondering door de wetgever werd inge-

voerd, nadat ze maatschappelijk (rechtspraak en notariële praktijk) reeds bijna 100 jaar werd aanvaard.

5. Nog meer symptomatisch voor de ware rechtsgrond van het (toekomstig) erfrecht, zijn de essentiële wijzigingen die het Frans erfrecht heeft ondergaan. Heeft men er zich bij ons toe beperkt enkele aanvullende wetten in te voeren, zonder in principe aan ons erfstelsel te raken, in Frankrijk heeft men niet gearzeld enkele basisbeginselen van het vroeger erfrecht te verlaten, opdat het erfrecht niet in de weg zou staan voor de bestaanszekerheid van bepaalde individuen, maar deze integendeel zou bevorderen.

Door achtereenvolgende wetsbepalingen van 17 juni 1938 20 juli 1940, 15 januari 1943 en 19 december 1961, is men ten aanzien van bepaalde nalatenschappen gekomen tot volgende mogelijkheden:

— In strijd met de bij ons nog steeds ongewijzigd (behoudens art. 3 van de wet van 16 mei 1900) geldende bepaling van art. 815 B.W., is in Frankrijk voorzien dat door de Rechtbank, op vraag in de eerste plaats van de overlevende echtgenoot, het behoud van de onverdeelde van ieder landbouwbedrijf kan bevolen worden.

De rechtbank oordeelt daarbij in functie van de belangen die op het spel staan en van de bestaansmogelijkheid die de familie kan genieten dank zij het onverdeelde goed. Men constateert dus dat een klassiek beginsel van ons burgerlijk recht, dat vooral van toepassing is naar aanleiding van het erfrecht (de bepaling van art. 815 van de Code Napoleon) moet wijken in functie van een hogger belang: het behoud van het bedrijf dat bestaanszekerheid verschaft aan een gezin. De rechten in de nalatenschap worden hier dus bepaald, in acht genomen de behoeften en bekwaamheden van de gerechtigden.

— Deze bepaling wordt aangevuld door die van de artikelen 832 en 832-1 van het Franse B.W., die zo mogelijk nog duidelijker zijn in het aangeven van de ratio legis. In deze artikelen is voorzien dat de langstlevende echtgenoot of iedere medeërfgenaar, onverdeeld-mede-eigenaar, zich bij voorkeur kunnen laten toebedelen, het landbouwbedrijf dat een *economische eenheid* vormt. Deze bepaling geldt ook voor handels-, nijverheids- of ambachtsondernemingen, waarvan het belang het familiaal karakter niet uitsluit. De beweegredenen die de rechtbanken moeten leiden voor de toekenning van de voorkeur zijn kenschetsend: de onderscheiden geschiktheid van de kandidaten om het bedrijf of de onderneming te leiden en er zich op te handhaven moet de doorslag geven. Een duidelijker aanwijzing van de evolutie naar een erfrecht dat aan de erfgenamen geeft volgens hun behoeften en naar hun bekwaamheden, kan moeilijk gevonden worden.

— Deze voorzieningen worden nog aangevuld door de bepaling van artikel 832-2 van de Code Civil, die van dezelfde bekommernis blijk geeft. Voor het geval een landbouwbedrijf dat een economische eenheid vormt niet in onverdeelde is gehouden of niet bij voorkeur is toegekend aan bepaalde gerechtigden krachtens art. 832 of 832-1, kan de langstlevende echtgenoot of iedere erfgenaam die het bedrijf wenst voor te zetten in de exploitatie van hetwelk hij effectief betrokken was, niettegenstaande iedere vordering tot vereffening en verdeling, eisen dat hem bij voorkeur de gebouwen van het bedrijf zouden worden toegekend. Het overige deel van het bedrijf wordt dan in natura verdeeld volgens het gemeen recht. Doch hij die de gebouwen bij voorkeur heeft gekregen, heeft gedurende 5 jaar een recht van voorkoop en een voorkeurrecht bij verhuring van de onroerende goederen, die van het bedrijf deel uitmaakten en die in het lot van een mede-erfgenaar werden gelegd.

6. Een voorbeeld van de konsekwenties tot dewelke het voorgestane beginsel ondermeer kan leiden, kan gehaald worden uit de huidige erfwetgeving in Rusland.

In het Burgerlijk Wetboek van 1964 worden tot de wettige erfgenamen ook gerekend, de personen die werkonbekwaam zijn en die ten laste van de overledene waren minstens sedert 1 jaar vóór zijn overlijden (art. 532 van het Russisch B.W.). De huismeubelen en gewone gebruiksvoorwerpen komen daarbij van rechtswege toe aan de wettige erfgenamen, die met de overledene sinds meer dan 1 jaar samenwoonden, ongeacht hun orde en hun deel in de nalatenschap (art. 533 Russisch B.W.). Er bestaat een reservatair erfrecht voor de minderjarige kinderen of kinderen die onbekwaam zijn te arbeiden en voor de andere erfgenamen van de eerste orde, die niet bekwaam zijn te arbeiden (art. 535 van het Russisch B.W.).

Uit de besproken voorbeelden blijkt m.i. dat ons erfrecht er meer en meer op gericht is de middelen tot bestaanszekerheid die de overledene te zijner beschikking had, verder te laten bij de personen die samen met hem op basis van het gebruik van die goederen bestaanszekerheid genoten. De nagelaten goederen komen toe aan hen die er behoefte aan hebben.

De recente wetgeving toont aan dat in het erfrecht een evolutie begonnen is, waardoor die juridische instelling uiteindelijk in functie zal komen te staan van een nieuw maatschappelijk systeem.

III. — Slotbeschouwingen.

1. Een eerste bedenking moge een waarschuwing zijn voor hen die zich meer in het bijzonder met de studie van het burgerlijk recht bezighouden. Zij vooral lopen het gevaar « conservatief » te zijn. Niet zelden treft men bij hen een soort minachting aan voor de sociale wetgeving. En nochtans is de invloed van de sociale wetgeving op het burgerlijk recht ook daarboven zeer groot. Wellicht zullen heel wat bepalingen van de burgerlijke wetgeving hun zin verliezen door de steeds groeiende toepassingsfeer van de sociale wetgeving.

De sociale wetgeving en daarin hoofdzakelijk de wetgeving op de sociale zekerheid, die nu positief bestaat hoofdzakelijk voor hen die geen kapitaal bezitten en enkel hun arbeid als basis voor bestaanszekerheid hebben, zal een wetgeving worden voor iedereen. Niemand kan tegen spreken dat onze wetgeving duidelijk die weg opgaat. Indien alle bepalingen van sociale zekerheid meer en meer toepassing krijgen, zullen meteen ook een reeks bepalingen van het burgerlijk wetboek hun reden van bestaan verliezen. Men kan niet ontkennen dat de wettelijke bepalingen ten aanzien van bijvoorbeeld de verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit, de arbeidsongevallenvergoedingen, pensioen, gezinsvergoedingen, vergoedingen toegekend aan gebrekkigen en verminkten, een weerslag hebben op de familiaal gegronde bepalingen betreffende de onderhoudsplicht tussen bloedverwanten. Zo de gemeenschap meer en meer de taak op zich neemt te zorgen voor het onderhoud en de opvoeding van de kinderen, moet als weerslag daarvan een groter gezag van de gemeenschap over die kinderen aanvaard worden. Het gevolg daarvan is een vermindering van de prerogatieven van de ouderlijke macht, zoals dit reeds duidelijk tot uiting komt in de wet op de jeugdbescherming van 8 april 1965.

Zo ook zullen de sociale zekerheidsvoorzieningen, die bestaan voor het geval een persoon overlijdt in wiens hoofde de vergoedingen werden toegekend, dank zij dewelke ook andere personen bestaanszekerheid genoten, tenslotte een erfrecht (behoudens het besproken gerelativeerd erfrecht van gebruiksgoederen) overbodig maken.

Er zal op een andere wijze dan door erfrecht voorzien worden in de blijvende bestaanszekerheid van hen die samen met de overledene bestaanszekerheid genoten. Het kan niet ontkend worden dat de wetten op de overlevingspensioenen, betreffende de vergoedingen die toekomen aan de weduwe van het slachtoffer van een dodelijk arbeidsongeval, de vergoedingen die toekomen aan de minderjarige kinderen van het slachtoffer van een dodelijk arbeidsongeval tot hun 18de jaar, en zovele andere bepalingen van de wetgeving op de sociale zekerheid, vroeg of laat een weerslag moeten hebben op het erfrecht. In de behoeften waarin vroeger door erfrecht moest worden voorzien (zodat daarin enkel kon worden voorzien zo er kapitaal was), wordt immers minstens reeds gedeeltelijk op een andere wijze voorzien.

2. Een toekomstig erfrecht, in een maatschappij die aan ieder van haar leden de mogelijkheid tot maximale individuele ontplooiing waarborgt, kan alleen nog gerechtvaardigd zijn als middel tot het behoud van gebruiksgoederen voor hen die samen met de overledene, mede dank zij die goederen, bestaanszekerheid hadden.

Zulk erfrecht zal uiteindelijk opnieuw ongeveer dezelfde rol vervullen, als degene die het historisch maatschappelijk feit vervulde, waaruit het erfrecht is gegroeid.

(1) Men mag zich trouwens afvragen of het bestaan van een individu op zichzelf wel zin heeft. Is het niet precies door de anderen dat het bestaan voor ieder individu zin krijgt?

(2) Een sprekende illustratie daarvan is bijvoorbeeld het censitair kiesstelsel.

(3) Zie P. Viollet, *Histoire du droit civil français*, nrs. 817-

823, met de verwijzingen naar rechtsleer en andere bronnen; cfr. ook de beschouwingen van J. Brissaud, *Manuel d'Histoire du Droit Privé*, uitg. 1935, blz. 580-582; A.S. De Blecourt, *Kort begrip van het oud-vaderlands burgerlijk recht*, nr. 228; cfr. ook Ripert et Boulanger, *Traité de Droit Civil*, IV, nr. 1473.

(4) cfr. bedenkingen van J. Brissaud, o.c., bl. 582;

(5) Zie J. Brissaud, o.c., blz. 582; A.S. De Blecourt, o.c., nr. 228 enz....

(6) cfr. A.S. De Blecourt, o.c., nrs. 71-72.

(7) Zie S.J. Fockema Andreae, *Het Oud-Nederlands Burgerlijk Recht*, uitg. 1906, blz. 335, § 59; M.J. Britz, *Code de l'Ancien Droit Belge*, 1847, blz. 659, voetnoot 2; E. Vallier, *Le Fondement du Droit Successoral en Droit Français*, nr. 902

(8) Het is alsof de techniek aangepast aan een vervangen gemeenschap (familiale groep), is blijven voortleven onder een nieuwe gemeenschapsvorm (staat).

(9) Verklaring van Bigot-Preameneu, Verslag over de ittel Schenkingen onder de Levenden en Testamenten: «S'ils réclament sur une partie des biens une liberté absolue, c'est encore en faveur de leurs enfants, et, pour qu'en réparant les inégalités qui peuvent résulter des talents, des infirmités, des faveurs ou revers de la fortune, ils puissent rétablir la balance entre leurs enfants et leur conserver à tous l'existence civile», Locré, *Belgische uitgave*, V, blz. 195.

(10) Zie daarover verder in het hoofdstuk «Voorboden van een toekomstige erfeniswetgeving in het huidige erfrecht».

(11) Zie *Exposé des motifs* van de wet van 20 november 1896, door Minister Begerem, *Pasin.*, 1896, blz. 381: «Le projet actuel a des fins plus modestes. Respectant provisoirement d'édifice du code, il se borne, par l'introduction de quelques dispositions nouvelles, à attribuer au conjoint survivant, dans tous les cas, et quels que soient le nombre et la qualité des héritiers du prémourant, un droit d'usufruit sur une part de la succession de celui-ci, qui le mette à l'abri du besoin pour le restant de ses jours et lui conserve le rang social qu'il avait coutume de tenir durant son existence conjugale».

(12) Cfr. R. Jacobs, *Een uitgesteld loon in land- en tuinbouw*, R.W. 1967-68, kol. 2038 e.v.

(13) Zie het verslag van de heer Derbaix in de vergadering van 23 juni 1959, P.H. Senaat, 1958-59, blz. 1237-1238.

Rede van Mr. Ignace HUBENE, Stafhouder der Balie van Gent.

Eerst en vooral, houd ik eraan mijn dank te betuigen aan de Heer Voorzitter der Vlaamse Conferentie voor de vriendelijke welkomstrede welke hij daareven heeft uitgesproken en voor de al te vleierende woorden die hij tot mij heeft gericht.

Ik ben er zeer gevoelig aan en ik verzeker U, Mijnheer de Voorzitter, dat ik tijdens het 2de jaar van mijn Stafhouderschap, mijn bescheiden mogelijkheden ten dienste zal stellen van onze Balie.

Onder Uw leiding heeft de Vlaamse Conferentie verleden jaar luister en bloei gekend. Ik wil hier enkel de pleitwedstrijd vermelden welke U ingericht hebt.

Ik ben ervan overtuigd dat dit jaar de Conferentie nog meer voorspoed zal kennen onder Uw dynamisch beleid. Ik wil U speciaal geluk en succes wensen met de lessenreeks die U ingericht hebt om het nieuw privaatrechtelijk procesrecht aan Uw confraters bekend te maken en uit te leggen.

Meester Alfons Heyvaert, het is niet zonder gegronde redenen dat het Bestuur van de Vlaamse Conferentie U als openingsredenaar heeft aangeduid.

Doctor in de rechten op 30 juni 1961, werd U op de Tabel der Orde ingeschreven in 1964. Vier jaar later, wordt U gekozen om vandaag door uw conferentie de plechtige openingszitting op te luisteren.

De regeling van deze openingszitting kent aan de redeenaar de plaats toe die in deze Assisenzaal door het Openbaar Ministerie wordt ingenomen.

Wellicht is het daaraan toe te schrijven dat mijn confrater, Meester Heyvaert, heden een rekvisitorium heeft uitgesproken tegen ons erfrechtelijk systeem.

Ik moet U oprecht feliciteren voor de onmiskenbare verdienste van uw redevoering.

Uw werk is de vrucht van geduldige en lange opzoekingen. U zijt bedeeld met een scherp verstand, maar inzonderheid beschikt U over een sterke wilskracht en een onbegrensd werkvermogen. Vrank en vrijuit klinkt Uw woord. Zoals zovele anderen, zijt U er een levend voorbeeld van, dat een jonge advocaat, wanneer hij wil werken, een plaats in ons midden kan veroveren. De tijden zijn alleen slecht voor hen, die niet de nodige wilskracht willen opleveren om zich aan hun taak met de volle overgave van hun persoon toe te wijden.

Zal ik er mij daarom van onthouden kritiek op uw voordracht uit te brengen? Volstrekt niet. U weet overigens dat het mijn taak is zulks te doen.

Ik twijfel er aan dat eenieder uw besluit zal willen aanvaarden en bijtreden.

U zelf hebt uw stelling als idealistisch of irrealistisch bestempeld. Ik ben ervan overtuigd dat zij zelfs utopisch moet genoemd worden en door de feitelijke evolutie, die wij beleven, misschien wel voorbijgestreefd is.

Uw uiteenzetting over het eigendomsrecht dat bij de primitieve volkeren, gemeenschappelijk is, is historisch juist. Maar de gevolgtrekking die U uit dit fenomeen afleidt, schijnt mij niet juist.

De goederen gebruikt door de familiegroep, bestaande uit enkele personen, en later door een kleine volksstam, waren gemeen omdat zij noodzakelijk waren voor het bestaan van dit groepen, bestaande uit een gering aantal individuen.

Er weze overigens opgemerkt dat de goederen (onroerende of roerende) niet gemeenschappelijk toebehoorden aan al de personen, die samenleefden, maar wel aan de heersende klasse van die groep: de slaven waren totaal uitgesloten van het eigendomsrecht op gelijk welk

goed: zij konden geen goederen in eigendom of mede-eigendom bezitten.

Zodra de groep talrijker werd en de beschaving zich ontwikkelde, zien wij overal de private eigendom van de goederen ontstaan. In het oud grieks en romeins recht ontstaan er bepaalde vormen om de eigendom der goederen over te maken: contracten - schenkingen - testamenten.

Nooit heeft de ontwikkeling der beschaving in de sociale groepen, deze ertoe gebracht de staat als eigenaar te beschouwen, integendeel.

Wij stellen vast dat met de tijd alle soorten van inrichtingen tot stand komen, die voor doel hebben het overmaken van het fortuin van de individuen, die deel uitmaken van de sociale groep, principieel aan hun naaste bloedverwanten.

Nergens stellen wij vast, dat de goederen, na het overlijden van een persoon, toegekend worden aan de Staat of de Prins, wanneer er afstammelingen of naaste bloedverwanten bestaan.

Overal wordt het recht aan de enkeling toegekend om over de goederen, waarvan hij eigenaar is, zelf te beschikken, namelijk bij testament, zodat de wettelijke regeling van de erfopvolging in feite maar als een subsidiaire instelling moet beschouwd worden, voor het geval de overledene niet zelf de overgang van zijn fortuin heeft geregeld.

U hebt namelijk tot staving van uw stelling het Russisch wetboek aangehaald.

Welnu, art. 527 van dit Wetboek stelt als principieel dat de erfopvolging geschiedt krachtens de wet of bij testament, zoals in ons burgerlijk recht. Ditzelfde artikel bepaalt dat, wanneer er geen erfgenamen zijn, noch volgens de wet, noch krachtens een testament, de goederen overgaan aan de Staat; dezelfde oplossing vinden wij in het art. 768 van het B.W.

De beperkingen van de hoeveelheid goederen, die men in privative eigendom kan bezitten, voorzien bij art. 105 van het russisch wetboek, heeft niets te zien met de regeling van het erfrecht. Het regelen van het eigendomsrecht en van de eigendomsovergang van een aantal goederen, en namelijk het aannemen van het privaat bezit van één huis bij art. 105 van het russisch wetboek, is de negatie zelf van de spreuk « la propriété, c'est le vol » van Proudhon.

Overigens kan er hier opgemerkt worden dat van het principe van staatsbezit van zekere categorieën van goederen in de laatste tijd door de collectivistische landen werd afgeweken, namelijk in de Kolkhozen en andere coöperatieve instellingen.

Een soortgelijke evolutie werd vastgesteld in een instelling die veel gelijkenis had met de Kolkhozen, namelijk de Kiboutzim in Israël.

Ingericht onder het systeem van de collectieve eigendom en van de uitdeling der inkomsten volgens de behoeften der deelnemers, moest men er geleidelijk toe komen tot de uitbetaling van lonen voor gepresteerd werk en van een schaal van wedden en uitkeringen volgens een op voorhand bepaalde lijst van werkcategoryën.

In de landen met instellingen van collectieve of staats-eigendom, worden overigens de uitkeringen van de gezamenlijke inkomsten niet geregeld volgens de behoeften van de enkelingen, zoals Engels het vooropstelde (Les principes du Marxisme Léninisme: blz. 878).

Het persoonlijk belang is steeds en zal steeds de drijfveer blijven van de menselijke handelingen. Het is slechts in zekere beperkte maatschappelijke groepen, zoals kloostergemeenten, dat het gemeenschappelijk bezit van de goederen kan bestaan om redenen van godsdienstige of filosofische aard.

Het werk zal steeds door het individu als een last

beschouwd worden, die hij zich slechts zal getroosten, als hij voor dat werk iets verkrijgt, dat hij als een waardige tegenprestatie voor zijn inspanning kan beschouwen.

Men mag zich oprecht verheugen over het ontstaan van een sociaal recht, dat veel te lang is uitgebleven.

Maar men moet toch vaststellen dat alle maatregelen dienaangaande genomen, slechts suppletieve regelingen zijn om de welstand en de bestaanszekerheid van de burger te verzekeren.

Nooit zullen dergelijke regelingen de algemene welstand kunnen verzekeren zoals wij die kennen in ons land. En hier wil ik speciaal wijzen op de regeling van het regiem van het ouderdomspensioen voor de leden van de Balies. Het spreekt vanzelf dat het vastgesteld pensioen — zelfs nu met tussenkomst van de Staat — absoluut ontoereikend is om aan een gepensioneerde advocaat enige bestaanszekerheid, volgens zijn standing in de maatschappij, te verzekeren.

Treilhard verklaarde reeds in de vergadering van de Raad van State van 15 Germinal jaar XI: « La société se perpétue par les mariages: son organisation serait imparfaite s'il n'existait pas aussi un moyen de transmettre les propriétés de la génération présente à la génération future. » (Locré: V blz. 90).

De natuurlijke neiging van de mens om goederen in privative eigendom te bezitten is op treffende wijze tot uiting gekomen in onze wetgeving betreffende de zogezegde goedkope woningen. Men stelt vast dat niet alleen de werklieden, maar ook andere sociale groepen, gretig beroep doen op de wet De Taeye, ten einde eigenaar te worden van onroerende goederen, die zij aan hun wettige erfgenamen wensen en willen overmaken.

Hoe zou men overigens kunnen beletten dat een persoon, tijdens zijn leven, zijn goederen aan derden zou overmaken, door rechtzinnige of gesimuleerde overeenkomsten, om te vermijden dat de Staat ze zou bemachtigen bij zijn overlijden?

Ik geloof dus wel dat er met Professor Leclercq mag besloten worden dat « les successions sont de droit naturel en tant que moyen pour la famille, de mieux assurer le développement de ses membres » (J. Leclercq: Leçons de Droit Naturel IV blz. 134).

Zulks werd ook aangenomen door alle landen die het bijgevoegd Protokool van de Keure van de rechten van de mens hebben goedgekeurd, dat in zijn art. 1 voorziet dat niemand van zijn eigendom mag beroofd worden, dan om redenen van openbaar nut, t.t.z. door een onteigeningprocedure voorzien door de wet.

Meester Heyvaert, U hebt gemeend de bevestiging van uw thesis te kunnen vinden in sommige aanpassingen van onze wetgeving.

Ik denk dat de door U opgesomde voorbeelden niet voor doel hadden de goederen in handen van de Staatsgemeenschap te brengen om een zogezegde maximale ontplooiing van de persoon der individuen te waarborgen, maar integendeel maatregelen zijn die genomen werden om de rechten en de belangen van een categorie burgers te waarborgen tegen de overwegende invloed van een andere categorie burgers.

Zo bvb. de wet van 10 november 1896 op de rechten van de overlevende echtgenoot, heeft in gener mate het beschikkingsrecht van de erfgenamen beperkt, maar heeft slechts tot doel gehad de rechten van de overlevende echtgenoot uit te breiden en te vrijwaren ten opzichte van de andere erfgenamen, zelfs tegenover de kinderen. Hier kan overigens geen spraak zijn van het waarborgen van een bestaanszekerheid, daar de overledene de overlevende echtgenoot totaal kan beroven van de voordelen voorzien door de wet van 1896. Het achtergelaten fortuin

blijft privaat eigendom, maar wordt op een andere manier verdeeld onder de rechthebbenden.

Hier kan wel de wens uitgedrukt worden dat bij ons, zoals in andere wetgevingen, een voorbehouden deel zou voorzien worden ten voordele van de overlevende echtgenoot: de kinderen, de kleinkinderen, de vader en de moeder van de decujus hebben recht op een voorbehouden deel; de overlevende weduwe kan totaal onterfd worden.

U hebt ook de wet van 16 mei 1900 op de kleine nalatenschappen als voorbeeld aangehaald.

Iedereen gaat erover akkoord dat de wetgever hier een economische bedoeling heeft gehad: de aanwakkering tot het behoud van de huiselijke haard en de vergemakkelijking en vereenvoudiging bij zijn overgang in de familie (Kerremans-Maes: Erfregeling van de kleine nalatenschappen blz. 16).

Hier ook geldt het een maatregel genomen om de overgang van het eigendomsrecht aan de naaste familieleden te regelen. Het is een speciale regeling van de eigendomsovergang bij overlijden. Dit is zo waar dat, benevens het recht dat in de eerste plaats aan de overlevende echtgenoot is toegekend, de wetgever uitdrukkelijk voorziet dat de decujus vrijelijk zijn opvolger mag aanduiden en aldus beschikken over goederen die tot de gemeenschap behoren en dus slechts gedeeltelijk afhangen van zijn nalatenschap.

In geen enkel geval komt het familiegoed toe aan de Staat.

Het uitgesteld loon voorzien door de wet van 28 december 1967, gaat ook uit van het principe van de bescherming van de belangen van een individu. Deze wet stelt een einde aan een onrechtvaardige toestand, die dikwijls bestond in de landbouwersgezinnen.

Een kind was lange jaren, meestal ongehuwd, met zijn ouders op de hofstede blijven werken voor rekening van zijn oude vader en moeder, zonder andere vergoeding dan kost en inwoon. Bij het regelen van de nalatenschap, weigerde de rechtspraak een loon of een vergoeding voor het gepresteerd werk, zodat de verbeteringen aan het bedrijf en de gespaarde winsten aan alle erfgenamen toekwamen, zonder rekening te houden met het feit dat die verbeteringen of die winsten voortkwamen, geheel of ten dele, van de bedrijvigheid van het kind.

Ik zie werkelijk niet in hoe deze wettelijke maatregel een beperking van het erfrecht mag geheten worden: het is een maatregel van familiale aard, die een bestaande sociale onrechtvaardigheid heeft willen rechtzetten.

Evenmin kan het art. 918 B.W. als een beperking van het erfrecht beschouwd worden.

Integendeel: dit artikel laat immers aan de ouders toe inbreuk te plegen op de wettelijke reserve, mits toestemming van de andere vermoedelijke erfgenamen.

Deze beide spreekbeurten werden voorafgegaan door de

Rede van Mr. Marcel STORME, Voorzitter van de Vlaamse Conferentie.

Als voorzitter van de Vlaamse Conferentie van de balie bij het hof van beroep te Gent, heb ik de eer deze openingsvergadering van het 95ste werkjaar van onze conferentie te mogen inleiden en de eminente personaliteiten uit binnen- en buitenland welkom te heten.

Mijnheer de Stafhouder, Mr. Hubené,

De traditie getrouw bent U vandaag opnieuw onze eregast.

Dit artikel behelst in werkelijkheid een uitbreiding van de vrije beschikking over de goederen van de toekomstige nalatenschap.

Het is hier ook een middel om een familiegoed in natura te bewaren en de gedwongen verkoop op vraag van één der erfgenamen te vermijden.

Het instituut heeft niet in de minste mate tot doel het goed aan de Staat over te maken.

Wij moeten nog doen opmerken dat de pachtwet van 7 juli 1951, de wet betreffende het recht van voorkoop van 1 februari 1963, de wet op de handelshuurovereenkomsten van 30 april 1951, maatregelen zijn die beoogden strijdige private belangen te regelen: bescherming van de belangen van de pachter en de kleinhandelaar tegenover de belangen van de verpachter of de verhuurder.

Wij hebben hier te doen met sociale regelingen van de belangen van private personen en dit nooit ten bate van de staatsgemeenschap.

Meer in het bijzonder, regelt het recht van voorkoop de eigendomsovergang ten bate van een bepaalde enkeling, de pachter, en niet in het voordeel van de ganse staatsgemeenschap.

Eindelijk, meen ik dat hetgeen U over successierechten hebt gezegd, ook geen argument kan uitmaken voor uw stelling: wij weten dat de verhoging van de successierechten, zoals de stijging van alle belastingen, noodzakelijk is geworden, voor alle regeringen, ten einde de standvastige toename der staatsuitgaven te dekken.

Maar welk peil ook deze successierechten mogen bereiken, blijven de goederen van de nalatenschappen steeds privaat eigendom: ze moeten te gelde gemaakt worden om de successierechten te betalen: de staat eist betaling in geld; men kan geen onroerende goederen of beurs aandelen aanbieden in betaling van die rechten.

Om te besluiten, denk ik dat het niet wenselijk en niet noodzakelijk is het privaat kapitaalbezit af te schaffen en het staatsbezit na het overlijden van de enkeling in te richten om de bestaanszekerheid van de individuen te waarborgen.

Het beste bewijs daarvan is de strekking die thans bestaat in de landen, die het privaat eigendomsrecht hebben afgeschaft, om een beperkt privaat eigendom en erfrecht zelfs op onroerende goederen aan te nemen.

Privaat eigendom en eigendomsoverdracht door erfrecht zijn overigens sinds meer dan 20 eeuwen één der karakteristieken van onze westerse beschaving en levensopvatting.

Mij dunkt dat het geen blijk is van conservatisme of van minachting voor de sociale wetgeving, gehecht te blijven aan zekere filosofische en sociologische opvattingen van de inrichting der maatschappij, die sedert eeuwen de grondslag is geweest van de bloeiendste beschaving ter wereld.

Omdat wij weten hoe hartstochtelijk U houdt van het advocatenberoep, weze het mij veroorloofd hier onze zorg om de toekomst van onze balie uit te drukken.

Deze zorg betreft in de eerste plaats onze jonge confraters-stagiairs. Na een theoretische opleiding tot doctor in de rechten komen zij terecht in ons gerechtsgebouw als vreemden in een labyrint; soms gelukken zij erin een patron te vinden, die zin heeft voor verantwoordelijkheid en een individuele opleiding kan meegeven. Elke groepsopleiding ontbreekt totaal; aan de enige poging die

destijds door de Vlaamse conferentie werd ondernomen, werd door de Raad van Orde een einde gemaakt en zij werd door niets vervangen. De stagiairs worden verplicht een Pro Deo te verzorgen zonder enige kans op ernstige vergoeding. En ik zou de grievenlijst kunnen verlengen, een grievenlijst die dezelfde is als diegene die wij opstelden toen wij zelf — nu zestien jaar geleden — onze eerste stappen in dit gerechtsgebouw zetten. Soms doet de verhouding stagiair-advocaat mij denken aan de proclamatie uit *Animal Farm* van Orwell: « Alle dieren zijn gelijk, maar sommige zijn meer gelijk dan andere ».

En dan zal men verwonderd zijn, zo die stagiairs op een goede dag zouden beslissen niet meer voor de openbare dienst, die de gerechtelijke bijstand toch is, te zullen instaan en afwezig zullen blijven op het bureau van kosteloze raadpleging. En dan zal men spreken over gezagscrisis wanneer de gezagdragers zelf jarenlang nalaten gewettigde kritieken te onderzoeken en eraan te verhelpen.

Onze zorg betreft ook de efficientie van ons beroep en de bijgehouden beroepsvervolmaking. Waar blijft een goed georganiseerde documentatiedienst en bibliotheek? Wie zorgt ervoor dat het gerechtelijk wetboek bij zijn inwerkingtreding zou worden toegelicht, tenzij de Vlaamse conferentie met de beperkte middelen waarover zij beschikt en zonder dat haar totnogtoe hiervoor enige subsidie vanwege de Raad der Orde mocht worden toegekend. Hoe kan men op een ordentelijke wijze het rythme van de goede rechtsbedeling blijven volgen, wanneer de gerechtsgebouwen over de stad verspreid worden? Werd er ooit eens gedacht aan een beroepssolidariteit die verder zou reiken dan het innen van cotisaties, het aansluiten bij een pensioenkas voor de « bouwnijverheid » en het uitspreken van tuchtsancties.

U zult de bitterheid van deze woorden wel willen begrijpen, Mijnheer de Stafhouder, wanneer U weet dat zij ingegeven is door de liefde voor een beroep dat U en ons allen dierbaar is, maar bovenal ook door de liefde tot diegenen die het dag aan dag beoefenen of hierop hun hoogste verwachting hebben gebouwd.

Mijnheer de procureur-generaal,

Het is voor ons een bijzondere eer de hoogste parketmagistraat van het rechtsgebied te mogen begroeten.

Samen met U verwelkom ik eveneens de andere aanwezigen parketmagistraten zowel van het hof, van de rechtbank van eerste aanleg als van de kriegsraad, en meer in het bijzonder de h. Van Wymersch, Procureur des Konings, en de h. De Geest, Krijgsauditeur.

De Molènes schreef in zijn *Traité pratique des fonctions du procureur du Roi* (uitg. 1848, dl. I, blz. 1) « Les attributions du ministère public, bien comprises, sont les plus belles qui existent ». Mag ik U dit citaat als dank voor uwe sympathie aanbieden?

De heer waarnemend Eerste Voorzitter van het hof van beroep heeft mij verzocht hem te willen verontschuldigen. Ik wil van deze gelegenheid gebruik maken om welkom te heten de kamervoorzitters — waarbij ik speciaal de heer Van Parijs, voorzitter van de Algemene Practische Rechtsverzameling wens te begroeten —, en de raadsheren in het hof van beroep, de magistraten van de rechtbank van eerste aanleg geleid door hun voorzitter, de h. Van Hove, de referendaris, adjunct-referendarissen en rechters in de rechtbank van koophandel, de heren vrederechters en leden van de Werkrechtersraad.

Uw talrijke aanwezigheid bewijst uw sympathie voor onze conferentie; wijzelf konden geen beter bewijs van onze waardering voor de magistratuur leveren dan door U tijdens het afgelopen jaar twee onzer beste bestuursleden af te staan.

Zo kan de balie onrechtstreeks bijdragen tot een vernieuwing van het rechter-beeld in onze maatschappij, een beeld waarvan het belang onlangs nog onderstreept werd door de nieuwe Landgerichtspräsident van Frankfurt, Rudolf Wassermann, toen hij zei: « In einer durch und durch bürokratisierten Welt, deren Mechanismen fortwährend Typisierung entzwingen, ist das Gericht der Ort, an dem das Individuum und die Einzelsache zur vollen Geltung gelangen können » (*Die Zeit*, 28 juni 1968, blz. 7).

Mijnheer de Minister van Justitie,

Art. 88, 3de lid, van de Grondwet bepaalt dat de Kamers de aanwezigheid van de Ministers kunnen vorderen. Onze conferentie kan dit niet en toch bent U op haar uitnodiging ingegaan.

Uw aanwezigheid vereert ons, doch verbaast ons niet. Na Leuven is Gent uw tweede vaderstad geworden, omdat U hier komt doceren hoe ons Staatsbestel beter zou kunnen functioneren. Dat U een Gentse magistraat, de heer Marc Châtel, die ik eveneens wens te begroeten, als uw naaste medewerker hebt willen aanduiden, bevestigt deze voorliefde.

De snelheid van uw benoemingspolitiek, Mijnheer de Minister, is de waarborg voor een meer efficiënte werking van een departement dat tot de vijf oudste in dit land behoort; de dienst van het gerecht kan er slechts baat bij vinden.

Dat U ervoor gezorgd hebt dat het derde uitvoeringsbesluit van het Gerechtelijk Wetboek, hetwelk in feite als tweede in werking treedt op 1 november e.k., betrekking heeft op de balie lijkt mij meer dan een symbool. Het nieuwe wetboek zal in grote mate waard zijn wat de advocaten ervan zullen maken; daarom hebt U de balie een nieuw gewaad gegeven opdat zij aldus beter op de uitdaging van de gerechtelijke hervorming zou kunnen ingaan.

Mijnheer de Minister van State De Schryver,

Hoewel een zekere filiale schroom mij verhindert U op de traditionele wijze welkom te heten, toch zou ik durven zeggen dat U voor onze Vlaamse conferentie « a men for all seasons » bent.

In U zou ik willen hulde brengen aan deze lange rij Gentse advocaten die in de loop der geschiedenis een belangrijke rol in de Wetstraat hebben gespeeld. Het begon reeds in 1830 toen Emmanuel Frans Balliu, lid van onze balie, in de Grondwetscommissie zetelde (*De Schryver, R., Gentenaars in de Wetstraat, in Liber amicorum A.E. De Schryver*, blz. 323). Sindsdien heeft de intellectuele elite van deze stad een bestendige logenstraffing gebracht van wat Julien Benda eens schreef: de Gentse klerken plegen geen verraad!

Mr. Jean Faurès, Stafhouder van de Orde der advocaten bij het hof van cassatie, Heren raadsheren in het hof van cassatie,

Het is voor ons een steeds weerkerend voorrecht tegenwoordigers van ons hoogste rechtscollege in dit gebouw te mogen verwelkomen.

In een ophefmakend boek hebben Brian Abel Smith en Robert Stevens onlangs volgend oordeel geveld over het Engelse Hoge Hof: « In general the High Court Judges lived by certain self-evident truths. They remained as blissfully ignorant of developments in the psychology of decision-making as they did of other aspects of the social sciences » (*Lawyers and the courts*, blz. 464).

Een dergelijk oordeel is in België ondenkbaar, omdat het hof van cassatie, binnen de door de wetgever gestelde beperkingen, steeds ernaar gestreefd heeft zijn rechtspraak aan te passen wanneer bleek dat de gerechtelijke vrede

door vroegere arresten niet werd gediend of dat deze rechtspraak niet meer aan de maatschappelijke omstandigheden was aangepast.

Mag ik U, mijnheer de voorzitter van de Raad van State, en mijnheer de substituut van de auditeur-generaal bij de Raad van State, eveneens welkom heten en hierbij ook hulde brengen aan de werking van ons hoogste administratief rechtscollege?

Mijnheer de vertegenwoordiger van de Rector der Rijksuniversiteit,

Mijnheer de Rector van de Rijksfaculteit der Landbouwwetenschappen,

De universiteiten zijn vandaag geen oases van rimpelloze rust meer, maar haarden van onrust en vernieuwing.

Wij betreuren dit niet, wel integendeel, voor zover de universiteit moge blijven, hetgeen Hammarskjöld ergens schreef: «Open stille vochtige teelaarde in de vruchtbare duisternis waarin de regen valt en het graan rijpt — hoe velen er ook zijn die in het droge daglicht over de velden trekken, alles vertrappend in wervelend stof» (*Merkstenen*).

Mr. Gilson de Rouvreur, vertegenwoordiger van de Stafhouder van Brussel, Mr. Rombaut, Stafhouder van Antwerpen, Mr. De Clercq, Stafhouder van Kortrijk,

Waarde Confraters, voorzitters of vertegenwoordigers van de zusterconferenties van Vlaams Pleitgenootschap Brussel, Vlaamse Conferentie Antwerpen, Jonge balie Brugge, Kortrijk en Dendermonde,

Met Van de Woestyne zou ik kunnen zeggen «'k Ben hier geweest, 'k ben daar geweest». Waarde confraters, wij zijn samen hier en daar geweest, ik ben verheugd U vandaag te Gent te mogen verwelkomen en U op mijn beurt gastvrijheid te kunnen verlenen.

Me. Radelet, bâtonnier de l'ordre des avocats à Liège,

Me. Marchal, président de la conférence du Jeune barreau de Bruxelles, Mes chers confrères, représentants des Jeunes barreaux de Liège, Namur, Charleroi, Mons et Tournai;

Me. Marie-Thérèse Cuveliez, représentant le rédacteur en chef du «Journal des Tribunaux», soyez tous les bienvenus.

Un poète flamand du XIVème siècle chanta — je cite une traduction française —:

«Nous écrasant l'un l'autre pour

dominer, pourrions-nous encor

monter en paradis, un jour?» (Willem van Hildegabersch, *Un notable*, vertal. D. Wouters, Paris, 1961, blz. 165).

Je suis persuadé que devant un monde qui sera demain profondément différent de ce qu'il est aujourd'hui, les juristes de notre pays doivent rester unis. Ce monde, il nous appartient de le construire: à nous, hommes, et tout particulièrement à nous, juristes. La vie de nos enfants sera à la mesure de nos ambitions et de nos efforts communs.

Mr. Christian Van der Veeren, ondervoorzitter van het Verbond der Belgische advocaten,

Hoewel de Federatie evolueert naar een Unie en zich dus blijkbaar ontwikkelt tegen de stroming in van ons huidig Staatsbestel, durven wij hopen dat het vernieuwd Verbond moge bijdragen tot de modernisering van een op een feodale wijze uitgeoefend beroep.

Zeer Geachte confrater, Mr. Vermeulen, Deken van de Raad der Orde van de advocaten bij de Hoge Raad der Nederlanden, U in het bijzonder wens ik welkom te heten nu uw eerste reis als pasverkozen deken U naar Gent heeft gebracht.

Geachte Confraters, Mrs. Gilles Hooft Graafland van de Haagse Jonge Balie, Mr. Bannier van de Jonge Balie te

Amsterdam en Mr. Kamphuisen van de Jonge Balie te Rotterdam,

Op 22 maart 1968 dienden drie grote petroleum-maatschappijen, wegens gebrek aan diepgang van onze nationale havens, een aanvraag in bij de Belgische regering om een oliepijpleiding te mogen leggen tussen Rotterdam en Antwerpen, mits uit deze leiding op Nederlands grondgebied geen olie zou worden afgetapt.

Dit is meer dan een fait divers, het is een symbool. Het is zeker niet mijn bedoeling te stellen dat ons nationaal cultuurpatrimonium een gebrek aan diepgang zou hebben, maar ik durf voorhouden dat een cultuurpijpleiding tussen onze beide landen met mogelijkheid van aftapping zowel in Noord als in Zuid voor de Nederlandstalige gemeenschap een verreikende betekenis heeft.

Kon men soms niet in het verleden op de verhoudingen tussen Noord en Zuid het vers van Adriaan Roland-Holst toepassen:

«Waar is het lied en den weg, die zij traden?

De wind deed hun stem en hun spoor vergaan;

Zij hebben elkanders droom verraden,

Zij lieten elkander den wrok van een waan;

de leegte duinen zijn zonder paden:

zij kwamen nooit bij de golven aan» (*Twee dooden*).

Vandaag, geachte confraters, weten wij de weg en waar hij moet getrokken worden en wij zullen samen gaan tot waar het land in de zee vergaat.

Mon cher Confrère, Me Solange Réglade, vous qui représentez non seulement le Bâtonnier de Paris, mais également le charme de la France, et vous mes chers Confrères Me Olivier Sers, premier secrétaire, et Me Nicolas Jacquot, secrétaire de la Conférence du Stage, qui représentez en quelque sorte la jeunesse contestante et contestée, soyez tous les bienvenus à Gand.

La contestation, «un mot qui chante plus qu'il ne parle» comme dirait Valéry, est un terme qui, sans avoir pour cela trouvé son origine en France, y a, en revanche été largement commenté, défini et analysé.

A l'heure où une certaine inquiétude, cet indispensable ferment, qui permet à l'esprit de mûrir et de s'ouvrir à la recherche et au progrès, risque à la fois de frapper certains de paralysie et d'allumer chez d'autres des flambées de révolte, il est bon que les juristes soient confrontés avec les problèmes de demain. Il est heureux qu'à ce moment ils puissent glaner à pleines brassées dans l'éclosion de votre abondante littérature du mois de mai pour y trouver les éléments nécessaires pour leurs réflexions.

Me. Baden, bâtonnier de l'ordre des avocats de Luxembourg,

Me. Turk, président du Jeune Barreau de Luxembourg, Je tiens à vous souhaiter la bienvenue, chez nous, en Flandre, ce plat-pays, chanté par Jacques Brel, avec ses cathédrales comme uniques montagnes. Je me souviendrai toujours du charmant accueil qui nous a été réservé lors de la séance de clôture de votre jeune Barreau. Je dirai que nous avons pu assister à une biennale de l'hospitalité luxembourgeoise, dont nous gardons encore le précieux souvenir. J'espère que votre séjour à Gand vous laissera la même impression.

Sehr geehrter Herr Kollege Dr. Koll, Vertreter des Kölner Anwaltvereins,

Wir freuen uns sehr, dass es nicht mehr nötig ist uns Ihnen und Sie uns vorzustellen; seit mehreren Jahren bleiben Sie treu unserer Konferenz, derer Sie — ich darf es wohl sagen — ausserordentlicher Mitglied geworden sind. Umso herzlicher will ich Sie heute willkommen heissen — obwohl ich gleichzeitig überlege, ob die alther-

gebrachten Begrüßungsformeln unter festen Freunden genügen, um die Gefühle der Freude am Wiederbegegnen zum Ausdruck zu bringen. Vielleicht statt derartiger Formeln passt hier beter das Gedicht, dat von Theodor Storm verfasst und von Marcel Storme mit winzigen Korrekturen versehen wurde und welches ich gern in Ihren Mund legen möchte:

« Wieder einmal Köln geflogen

Wieder einmal Gent gekehrt

Fand ich doch die alten Freunde

Und die Herzen unversehrt » (*An die Freunde*).

Heren vertegenwoordigers van hunne Excellenties de ambassadeurs van Nederland, Duitsland en Zuid-Afrika, Mijnheer de Consul-Generaal van Frankrijk, Heren Senatoren en volksvertegenwoordigers, Mevrouw de vertegenwoordiger van de Gouverneur,

Dames en Heren en waarde confraters,

Dat U zo talrijk zijt opgekomen verheugt ons niet alleen, maar is voor mij een bevestiging dat de Vlaamse conferentie niet in een ghetto leeft, doch in onze gemeenschap werkelijk is geïntegreerd.

Lord Kilmuir, de voormalige Engelse Lord Chancellor, zei in een speech in de *House of Lords*: « I believe that the law, although deeply rooted in the history of the institutions of our country, is not an heirloom which is to be taken down, dusted, reverently considered and placed back. I believe that the law is as effective a dynamic force in modern problems, as it is soundly based on those historical roots. Therefore, I believe that the law should be brought in to help in the solution of the great problems of a modern state » (*Hansard 5th series, [H. & L.], Vol. CXCIX, 26 July 1956, Col. 350*).

Vorig jaar mocht ik hier een pleidooi houden voor een grotere efficiëntie van ons beroep, omdat het niet meer aangepast blijkt te zijn; vandaag zou ik even willen stilstaan bij de taak van de jurist in deze tijd.

Deze tijd die er een zou moeten zijn van de dialoog doch die veeleer gekenmerkt wordt door het conflict, hetgeen Toynbee onlangs deed verklaren dat de derde wereldoorlog in feite reeds begonnen was.

Deze tijd waarin de aankomende jeugd vragen stelt, waarop wij dikwijls het antwoord schuldig moeten blijven.

Deze tijd, waarin de juristen er totnogtoe niet in geslaagd zijn het onrecht en de onmenselijkheid uit de wereld te bannen.

Het recht is een geheel van normen ter ordening van de maatschappij. Dit betekent niet — zoals men meestal voorhoudt — het statisch handhaven van de bestaande orde, maar wel ordening in een dynamisch perspectief hetzij orde scheppen in de chaos die ons omringt, een chaos die heet: slecht werkende democratie, dodende vertechnering, onrechtvaardigheid, oorlog en honger.

Op dit alles machteloos blijven toezien is een vorm van rechtsweigering, meer nog een weigering tot aanvaarding van de maatschappelijke waarheid.

De rechter kan na het vellen van zijn oordeel het gezag van gewijsde inroepen om te vermijden dat alles opnieuw « in Frage » wordt gesteld. Het leven daarentegen eist dat voortdurend alles opnieuw onderzocht wordt, niet uit veranderingszucht, maar om telkens weer een grotere volmaaktheid te betrachten en een betere aanpassing van allen en eenieder aan de zich wijzigende sociale werkelijkheid.

De maatschappelijke waarheid is nooit een verworvenheid; zij zal bestendig aan mutaties en contestatie onderworpen blijven.

Ten aanzien van dit alles ontbreekt ons, juristen, de nodige verbeeldingskracht, met het gevolg dat wij door de wereld niet meer « au sérieux » worden genomen of, erger

nog, worden veracht, zoals een Nederlands auteur het deed: « Een van mijn walgingen betreft de terreur die in de maatschappij wordt uitgeoefend door (a) juristen, die met hun behoudzucht, geloof in regels, en hun door zichzelf aan zichzelf verstrekte absolute willekeur de samenleving verpesten ». (Burner, A., *De verschrikkingen van het Noorden*, blz. 90).

En nochtans zo wij Giraudoux mogen geloven zou het recht zijn « la plus puissante des écoles de l'imagination. Jamais poète n'a interprété la nature aussi librement qu'un juriste la réalité » (*La guerre de Troie n'aura pas lieu*, acte II, scène V), of zoals Galbraith het uitdrukte « the capacity for social invention » (*The New industrial State*, blz. 381).

Deze verbeeldingskracht moet opnieuw de bovenhand krijgen, zoals op de Parijse muren tijdens de meidagen stond gepekt. Maar een verbeeldingskracht die verder reikt dan holle slagzinnen en modeslogans zonder inhoud.

Zo U mij toelaat, geachte vergadering, zou ik heel even drie voorbeelden willen aanwijzen, waarvoor concrete oplossingen dienen gezocht te worden: de traagheid waarmee het recht evolueert, de honger in de wereld en de verhouding tussen gezag en vrijheid.

De evolutie en de vervolmaking van het recht versnellen, zodat het niet meer de sociale werkelijkheid achterhaakt, lijkt mij een dwingende opgave. Om dit mogelijk te maken kan de oprichting van een bestendige werkgroep overwogen worden, waarin magistraten, advocaten, professoren, bedrijfsjuristen, rechtssociologen zouden zetelen, die aan de hand van een gevolgd studie van wetgeving en rechtspraak in vergelijking met de maatschappelijke ontwikkeling de passende hervormingen zouden voorbereiden.

Een ander voorbeeld is dat van de honger in de wereld. De verdere groei van de menselijke gemeenschap heeft tot gevolg dat de ellende van de ontwikkelingslanden een rechtmatige woede opwekt. Een ongelijkheid tussen de mensen naargelang de breedtegraad is niet langer aanvaardbaar. Industrieën, die toch de basis voor de welvaart moeten leggen, zijn nochtans slechts denkbaar mits kapitalistische winsten die de afstand tussen het Noordelijke en het Zuidelijke halfrond komen vergroten. Waarom laten de juristen na goevernemente en internationale waarborgen uit te denken voor ondernemingen die zich aldaar willen vestigen meer om de ontwikkeling te bevorderen dan om winsten te realiseren?

En tenslotte het vraagstuk van gezag en vrijheid, dat thans zoveel beroering wekt en het kernprobleem is van onze democratie.

Omdat wij nagelaten hebben gepaste structuren op te bouwen, die zouden toelaten de beslissingen van de gezagdragers democratisch voor te bereiden, omdat wij nagelaten hebben ook op andere dan de politieke niveaus waarborgen te scheppen tegen een onjuiste gezagsuitoefening, wordt het gezag niet meer aanvaard. Slechts ethisch verantwoorde en democratisch uitgeoefende macht kan tot werkelijk gezag worden verheven en vrijwillige aanvaarding vereisen.

Zeër geachte vergadering,

De tijd en uw ongeduld laten mij helaas niet toe mijn verbeelding verder de vrije loop te laten.

Tot slot zou ik enkel dit willen zeggen: Vandaag en Morgen zijn geen kinderen van dezelfde moeder (de Montherlant) en toch treedt het recht de dag van morgen tegemoet met oplossingen van vandaag en soms zelfs van gisteren. Zo de juristen dit willen inzien, dan zou ik hen met Goethe durven toeroepen: « Von hier und heute geht eine neue Epoche der Weltgeschichte ein, und Ihr könnt sagen, Ihr seid dabei gewesen » (*Aus der Kampagne in Frankreich*, 19 september 1792).

Mijn Waarde confrater, Mr. Alfons Heyvaert,

Arthur De Bruyne schreef in zijn boek over Lodewijk Dosfel: «Dendermonde was klein, kleinsteds, «kleinlich»...; het omsloten marktpleintje, vóór het raadhuis, illustreert treffend zijn benepenheid». (Lodewijk Dosfel, blz. 11).

Hoewel u geboren bent in het land van Dendermonde — een streek die mij persoonlijk lief is omdat daar het huis stond van mijn moeder «waar de dagen trager waren» (Van de Woestyne) — en hoewel U college liep in gemelde stad, kan moeilijk gezegd worden dat U door deze «Kleinlichkeit» werd aangetast.

Na schitterende studies aan de Rijksuniversiteit te Gent werd U in onze balie opgenomen waar U vrij spoedig aanzien wist te verwerven, aanzien dat U deelt met de twee confraters, een oud-voorzitter en een oud-secretaris van onze conferentie, waarmede U zich in een associatie hebt weten te verenigen.

U behoort tot die aantredende generatie van jonge juristen voor wie ten volle het woord van Demogue geldt: «Le droit n'est pas fait pour les besoins de l'esprit, mais pour des réalités sociales».

Met genoegen verleen ik U thans het woord.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 10 juni 1968.

Voorzitter: M. Van Beirs.
Raadsheer-verslaggever: M. Wauters.
Advocaat-generaal: M. Mahaux.
Advocaat: Mr. Jean Faurès.

Sociale zekerheid. — Ziekte- en invaliditeitsverzekering. —

1. Overtredingen van de wets- of verordeningsbepalingen betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering. — Strafvordering. — Wet van 9 augustus 1963, artikelen 8-8°, 12-9°, 10-14°, 79-17° en 93-10°. — Voorwerp van deze beschikkingen. —
2. Overtredingen van de wets- of verordeningsbepalingen betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering. — Vaststelling door inspecteurs van de dienst voor administratieve controle van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering. — Geen schending van het medisch geheim.
3. Reglementering van de geneeskundige verstrekkingen. — Verordening van het beheerscomité van de dienst voor ziekte- en invaliditeitsverzekering van 20 december 1966. — Wettigheid.
4. Overtredingen van de wets- of verordeningsbepalingen betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering. — Overtreding voorzien bij artikel 103, littera b, van de wet van 9 augustus 1963, zoals gewijzigd door artikel 43 van de wet van 8 april 1965. — Begrip. — Straf. — Afwijking van de bepaling van artikel 65 van het Strafwetboek en van deze van artikel 105bis van voornoemde wetten.

1. Bij overtreding van de wets- of verordeningsbepalingen betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering, is het openbaar ministerie uitsluitend bevoegd om de strafvordering bij de politierechtbank aanhangig te maken, zonder dat deze vordering aan een klacht ondergeschikt weze.

De artikelen 8-8°, 12-9°, 40-14°, 79-17° en 93-10° van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, zoals zij vervangen werden door de wet van 8 april 1965, zijn vreemd aan het uitoefenen van de strafvordering en regelen het instellen van burgerlijke vorderingen voor de gewone rechtbanken of voor de in artikel 100 van de wet bedoelde rechtscolleges.

2. Het opstellen door inspecteurs van de dienst voor administratieve controle van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering van processen-verbaal die overtredingen van de wets- of verordeningsbepalingen

betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering vaststellen, geschiedt ingevolge een wettelijk voorschrift en maakt geen schending uit van het beroepsgeheim.

3. Het beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering was bevoegd om in zijn besluit van 24 december 1966 tot wijziging van het koninklijk besluit van 24 december 1963 houdende verordening op de geneeskundige verstrekkingen inzake verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, genomen in uitvoering van artikel 12-4° van de wet van 9 augustus 1963 zoals het vervangen werd door artikel 5-1 van de wet van 8 april 1965, de voorlopige reglementering vastgesteld door voormeld koninklijk besluit van 24 december 1963 te wijzigen en kon, krachtens de bepalingen van artikel 152, paragraaf 1, van de wet van 9 augustus 1693 en van artikel 10 van dit koninklijk besluit, die wijziging verwezenlijken bij wijze van aanvulling van het koninklijk besluit houdende de verordening welke de Koning, voorlopig en in zijn plaats, opgemaakt had.
4. Artikel 103, littera b, van de wet van 9 augustus 1963 zoals het vervangen werd door artikel 43 van de wet van 8 april 1965 stelt strafbaar het begaan niet van een toevallige overtreding, maar van herhaalde overtredingen: in dit laatste geval beteugelt het elke inbreuk afzonderlijk en wijkt zodoende af van de bepaling van artikel 65 van het strafwetboek, hoewel artikel 105bis van voornoemde wet van 9 augustus 1963 zoals het ingevoegd werd door artikel 39 van de wet van 24 december 1963, de bepalingen van boek I van het Strafwetboek op de inbreuken bepaald bij deze wet van toepassing verklaart.

O.M. t./ Langie Etienne.

Gelet op het bestreden vonnis, op 12 maart 1968 in hoger beroep gewezen door de Correctionele rechtbank te Hasselt;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 8-8°, 93-10°, 102 en 103, letter b, van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, deze wet aangevuld en gewijzigd door de wetten van 24 december 1963 en 8 april 1965;

doordat het bestreden vonnis ten onrechte het verweermiddel heeft afgewezen door eiser bij conclusie hieruit afgeleid dat ten deze de strafvordering op onregelmatige wijze bij de politierechtbank was aanhangig gemaakt door enkele overzending aan de ambtenaar van het open-

baar ministerie van processen-verbaal, opgemaakt door een inspecteur van de dienst voor administratieve controle van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (R.I.Z.I.V.), buiten het optreden van de algemene raad van dit instituut, die alleen bevoegd is naar luid van de wet om een beslissing te nemen betreffende het eventueel aanhangig maken van een zaak bij de rechtbanken, en dit op de gronden dat in de huidige staat van de wetgeving het op de ambtenaar van het openbaar ministerie en alleen op hem rust, zelfs bij overtreding van de wetten en reglementen ter zake van verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, te beslissen over de gepastheid van een vervolging wanneer hij, in het bezit van een verslag of een proces-verbaal, het bestaan vaststelt van een overtreding die, zoals ten deze, tot de bevoegdheid van de politierechtbank behoort;

terwijl voormelde wet van 9 augustus 1963, zoals zij is gewijzigd door de wet van 8 april 1965, door een reeks volkomen nauwkeurige en van het gemeen recht afwijkende bepalingen aan het comité van de dienst voor administratieve controle oplegt aan de algemene raad de dossiers over te zenden waarvoor het, in het raam van zijn bevoegdheid, beslist vorderingen in te stellen onder meer vóór de gewone rechtbanken (artikel 93-10°), de taak om de zaken bij de rechtbanken aanhangig te maken overigens uitdrukkelijk aan voormelde algemene raad voorbehouden zijnde (artikel 8-8°);

Overwegende dat, luidens artikel 1 van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering, de rechtsvordering tot toepassing van de straffen niet kan worden uitgeoefend dan door de ambtenaren die de wet daarmee belast en, luidens artikel 2 van dezelfde titel, de uitoefening van die rechtsvordering slechts van een klacht afhankelijk is ingeval de wet het bepaalt;

Overwegende dat de oorspronkelijke tekst van artikel 102 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering bepaalde dat de processen-verbaal opgemaakt door de in de artikelen 85, 80 en 94 bedoelde eerstaanwezende geneesheren-inspecteurs, geneesheren-inspecteurs en inspecteurs, die naar aanleiding van hun controleopdracht overtredingen van de wets- of verordeningbepalingen betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering vaststelden, binnen achtenveertig uur doorgezonden moesten worden aan de dienst waartoe de opstellers behoorden, dat, besliste die dienst gevolg te geven aan die processen-verbaal, dan bezorgde hij daarvan, op straffe van nietigheid, binnen vijftien dagen een exemplaar aan het parket en aan de overtreder en dat die processen-verbaal bewijskrachtig waren behoudens tegenbewijs;

Overwegende echter dat artikel 36 van de wet van 24 december 1963 voormeld artikel 102 vervangen heeft en eenvoudig bepaalt dat voormelde ambtenaren processen-verbaal opmaken die bewijskrachtig zijn, behoudens tegenbewijs, en dat een afschrift van het proces-verbaal, op straffe van nietigheid, de overtreder binnen zeven dagen wordt geadresseerd;

Overwegende dat uit de nieuwe bewoordingen van dit artikel en uit de voorbereidende werkzaamheden van die wetsbepaling blijkt dat de wetgever aldus het inzicht had de macht van het openbaar ministerie om de strafvordering uit te oefenen, welke door de oorspronkelijke bepaling van artikel 102 ontzenuwd was, te herstellen;

Overwegende dat het oorspronkelijk artikel 8-8°, evenals de oorspronkelijke artikelen 12-9°, 40-14°, 79-17° en 93-10° van de wet van 9 augustus 1963 vreemd waren aan het uitoefenen van de strafvordering en het instellen regelden van burgerlijke vorderingen voor de gewone rechtbanken of voor de in artikel 100 bedoelde rechtscolleges, door de verschillende organen en diensten van

het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering;

Overwegende dat de door de wet van 8 april 1965 aan die bepalingen gebrachte wijzigingen geenszins afgeweken zijn van het principe van de uitsluitende bevoegdheid van het openbaar ministerie om de strafvordering bij de politierechtbank aanhangig te maken;

Dat het nieuw artikel 8-8° van de wet van 9 augustus 1963, zoals het gewijzigd werd door artikel 3 van de wet van 8 april 1965, bepaalt dat de algemene raad van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering, rekening houdende met de in de artikelen 12-9°, 40-14°, 79-17° en 93-10° bedoelde bepalingen, de zaken « aanhangig maakt » bij de gewone rechtbanken of bij de in artikel 100 van deze wet bedoelde rechtscolleges, terwijl de oorspronkelijke artikelen 12-9°, 40-14°, 79-17° en 93-10°, die betrekking hebben op het bezorgen aan de algemene raad door de verschillende comités van het Rijksinstituut, van de « dossiers » waarover zij beslissen vorderingen in te stellen voor de gewone rechtbanken of voor de in artikel 100 van deze wet bedoelde rechtscolleges, onderscheidelijk aangevuld worden met de woorden « in het kader van zijn bevoegdheid »;

Dat uit de bewoordingen zelf van de aldus gewijzigde bepalingen evenals uit de desaangaande voorbereidende werkzaamheden blijkt dat die wijzigingen enkel tot doel hadden de respectieve bevoegdheden van de algemene raad en van de comités inzake instellen van burgerlijke vorderingen nader te bepalen;

Dat het middel naar recht faalt;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 79, 80, 84, 93, 94, 96, 102 en 104 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, aangevuld en gewijzigd door de wetten van 24 december 1963 en 8 april 1965;

doordat het bestreden vonnis op grond van verscheidene overwegingen welke zowel naar recht als in feite niet pertinent zijn, ten onrechte het middel heeft afgewezen door eiser bij conclusie hieruit afgeleid dat de tegen hem uitgeoefende vervolging onregelmatig was ingesteld, daar de zaak bij de rechtbank van politie aanhangig was gemaakt door toezending, aan de ambtenaar van het openbaar ministerie, van processen-verbaal die ten laste van eiser waren opgemaakt door een inspecteur van de administratieve controledienst van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (R.I.Z.I.V.) welke uiteraard was belast met het toezicht op de goede administratieve gang van de inwendige organisatie van het R.I.Z.I.V., maar daarentegen niet de minste bevoegdheid bezat tot het vaststellen van eventuele overtredingen van de in de materie vigerende wetten en reglementen in zaken die, zoals ten deze, het medisch geheim raken in zoverre onder meer bedoelde inspecteur daarbij ertoe gebracht is stukken te onderzoeken en vervolgens bij het dossier van de informatie te voegen, waarop de aanduiding vermeld staat en van de naam van de patiënt en van de ziekte waardoor hij aangedaan is;

terwijl, volgens de algemene economie van het stelsel van ziekte- en invaliditeitsverzekering zoals het is georganiseerd door voormelde wet van 9 augustus 1963 en die van 8 april 1965, controleverrichtingen welke, zoals ten deze gedaan worden over punten die het medisch geheim kunnen betreffen, noodzakelijkerwijze behoren tot de uitsluitende bevoegdheid van de medische controledienst die beschikt over inspecteurs die allen de hoedanigheid van geneesheer hebben en als zodanig door een uitdrukkelijke bepaling van wet (artikel 84) tot het inacht nemen van het medisch geheim zijn gehouden;

Overwegende dat het bepalen van de regelen welke voor het beschermen van het beroepsgeheim vereist zijn aan de wetgever behoort;

Overwegende dat artikel 94 van de wet van 9 augustus 1963 bepaalt dat de dienst voor administratieve controle van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering onder meer over inspecteurs beschikt; dat de artikelen 91 en 95 bepalen dat deze dienst er mede belast is in te staan voor de administratieve controle op de prestaties van de verzekering voor geneeskundige verzorging en van de uitkeringsverzekering en dat de administratieve controle betrekking heeft op het inacht nemen van de wets- en verordeningbepalingen betreffende de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering;

Overwegende dat deze controle tevens de inbreuken op strafgebied behelst;

Dat inderdaad, luidens artikel 102 van dezelfde wet zoals het vervangen werd door artikel 36 van de wet van 24 december 1963, onverminderd de macht van de officieren van de gerechtelijke politie, de in de artikelen 85, 80 en 94 bedoelde eerstaanwezende geneesheren-inspecteurs, die naar aanleiding van hun controleopdracht overtredingen van de wets- of verordeningbepalingen betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering vaststellen, processen-verbaal opmaken die bewijskrachtig zijn behoudens tegenbewijs; dat uit de vergelijking van de Nederlandse met de Franse tekst van dit artikel, welke buiten de eerstaanwezende geneesheren-inspecteurs, ook de geneesheren-inspecteurs en de inspecteurs vermeldt, en uit de verwijzing in de Nederlandse en Franse teksten naar de artikelen 80 en 94 van de wet, welke respectievelijk de geneesheren-inspecteurs en de inspecteurs van de dienst voor administratieve controle tot voorwerp hebben, blijkt dat ook deze ambtenaren in voormeld artikel 102 bedoeld worden;

Dat hieruit volgt dat het opstellen door inspecteurs van de dienst voor administratieve controle van processen-verbaal die inbreuken vaststellen geschiedt ingevolge een wettelijk voorschrift en geen schending van het beroepsgeheim uitmaakt;

Dat het middel naar recht faalt;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 en 107 van de Grondwet, 12-4°, 34 quater, 103 letter b, en 152, § 1, van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, aangevuld en gewijzigd door de wetten van 24 december 1963 en 8 april 1965;

doordat, ten antwoord op het verweermiddel, door eiser afgeleid hieruit dat hem niet kon worden verweten voormeld artikel 103/b van de wet van 9 augustus 1963 te hebben overtreden, aangezien de door hem aan zijn cliënten afgeleverde attesten van verzorging beantwoorden aan het voorschrift van artikel 34 quater, van voormelde wet waar zij vermelding van de geleverde prestaties vragen, door inschrijving van het nummer der prestaties overeenkomstig de nomenclatuur, en dat de beweerde reglementen die naderhand de vormen hebben bepaald waarin bedoelde attesten van verzorging moesten worden afgeleverd, en o.m. het ministerieel besluit van 23 september 1966 en de verordening van het beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging van 20 december 1966 onwettig waren, het eerste omdat het door de minister van Sociale Voorzorg werd genomen hoewel hij daartoe geen bevoegdheid had, deze bevoegdheid gereserveerd zijnde aan het beheerscomité volgens artikel 12-4° van de wet van 9 augustus 1963, en de tweede omdat het beheerscomité in zijn verordening verklaart het koninklijk besluit van 24 december 1963 «aan te vullen» en omdat het beheerscomité geen enkele bevoegdheid heeft om dit te doen, — het bestreden vonnis o.m. ten aanzien van een eventuele toepassing ter zake van

voormeld ministerieel besluit van 23 september 1966, opgesteld is in tegenstrijdige of althans dubbelzinnige bewoordingen in zoverre het enerzijds beslist, dat genoemd ministerieel besluit «niets wijzigt aan de reglementering opgesteld inzake ziekte- en invaliditeitsverzekering, maar enkel een aanpassing is op fiscaal gebied van het ontvangstbewijs», ofschoon het anderzijds onderstreept, «dat de maatregelen getroffen bij ministerieel besluit en bij verordening door het hogervernoemd beheerscomité overeenstemmen met de wet»;

terwijl deze motivering het punt in het midden laat of de rechtbank al dan niet bedoeld heeft te overwegen dat de bepalingen van meergenoemd ministerieel besluit, in zoverre zij zekere welbepaalde vormen voorschrijven voor de door de geneesheren af te leveren attesten, een wettelijk bindend karakter hadden, en bijgevolg nalaat een passend antwoord te geven op eisers conclusie, afgeleid uit de onwettigheid van bedoeld ministerieel besluit;

Overwegende dat eiser vervolgd werd om als beoefenaar van de geneeskunde, na waarschuwing betekend door de beambten bevoegd om de inbreuken vast te stellen, meermaals geweigerd te hebben aan de rechthebbenden in de vastgestelde vormen bescheiden uit te reiken welke zijn voorgeschreven door de wetten tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering en de uitvoeringsbesluiten en verordeningen;

Dat de ten laste van eiser opgestelde processen-verbaal alleen de verordening van 20 december 1966 vermeldten, welke genomen werd door het beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering, en geen geweg maaken van het ministerieel besluit van 23 september 1966;

Overwegende dat noch het beroepen vonnis, noch het bestreden vonnis eiser verwijten de voorschriften van dit ministerieel besluit niet te hebben nageleefd;

Dat het bestreden vonnis er op wijst «dat de betichting te zijnen laste gelegd klaarblijkelijk de niet-naleving van de verordening van 20 december 1966 bedoelt»;

Overwegende dat wanneer het vonnis er verder op wijst «dat de maatregelen getroffen bij koninklijk besluit en bij verordening van het hogervernoemd beheerscomité overeenstemmen met de wet», het geenszins het ministerieel besluit van 23 september 1966 bedoelt, zoals het middel het voorhoudt, doch het koninklijk besluit van 24 december 1963 houdende de voorlopige verordening op de geneeskundige verstrekkingen inzake verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering;

Dat het middel feitelijke grondslag mist;

Over het vierde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 12-4°, 24 bis, 34 quater, 103, letter b, en 152, § 1, van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, aangevuld en gewijzigd door de wetten van 24 december 1963, 8 april 1965 en 7 juli 1966, alsmede van artikel 10 van het koninklijk besluit van 24 december 1963, houdende verordening op de geneeskundige verstrekkingen in zake verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering;

doordat tot afwijzing van het verweermiddel, bij conclusie door eiser afgeleid hieruit dat, ten aanzien van de toepassing van artikel 103, letter b, van de wet van 9 augustus 1963, hem niet kon worden verweten, wat de attesten van verzorging afgeleverd aan zijn cliënten betreft, geen gebruik te hebben gemaakt van de modellen of formulieren voorgeschreven door de verordening van het beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging van 20 december 1966, en dit om de reden dat deze verordening, naar haar termen zelve, tot doel heeft

de bepalingen van artikel 10 van het koninklijk besluit van 24 december 1963 te wijzigen en aan te vullen, en dat de wet aan bedoeld beheerscomité generlei bevoegdheid geeft tot het wijzigen of aanvullen van een bestaand koninklijk besluit, het bestreden vonnis ten onrechte overweegt « dat de wetgever zelf bevoegdheid heeft verleend aan het comité om het besproken koninklijk besluit te wijzigen » ;

terwijl uit de combinatie van de artikelen 152, § 1, en 12-4° van voormelde wet van 9 augustus 1963 duidelijk blijkt, dat de Koning gemachtigd werd verordeningen uit te werken betreffende de terugbetalingsvoorwaarden in afwachting dat het beheerscomité dat zou doen — wat hij gedaan heeft bij artikel 10 van het koninklijk besluit van 24 december 1963 —, dat deze verordeningen normaal bestemd waren om van kracht te blijven tot dat het comité, overeenkomstig de hem bij artikel 12-4° van de wet verleende bevoegdheid, op het voorstel of advies van de bevoegde technische raden, zelf zijn eigen verordening uitgewerkt heeft waarbij de voorwaarden tot terugbetaling van de gezondheidsverstrekkingen zijn vastgesteld en dat er overigens geen enkele wetsbepaling bestaat welke aan bedoeld comité bevoegdheid verleent om, bij wijze van een verordening, een koninklijk besluit, dat voorlopige maatregelen uitvaardigde, te wijzigen of aan te vullen ;

Overwegende dat de verordening van 20 december 1966, tot wijziging van het koninklijk besluit van 24 december 1963 houdende verordening op de geneeskundige verstrekkingen inzake verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, door het beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering genomen werd in uitvoering van artikel 12-4° van de wet van 9 augustus 1963, zoals het vervangen werd door artikel 5-1° van de wet van 8 april 1965, luidens hetwelk gezegd beheerscomité de in deze wet bedoelde verordeningen uitwerkt, namelijk betreffende de voorwaarden voor het verkrijgen van recht op de verstrekkingen van de verzekering voor geneeskundige verzorging en, op voorstel of advies van de bevoegde technische raden, de voorwaarden vaststelt waarvan de vergoeding van de in artikel 23 bedoelde geneeskundige verstrekkingen afhangt ;

Dat voormelde verordening het koninklijk besluit van 24 december 1963 met verschillende bepalingen aanvult ;

Overwegende dat dit koninklijk besluit genomen werd in uitvoering van artikel 152, paragraaf 1, van de wet van 9 augustus 1963, luidens hetwelk de Koning de in de artikelen 12-4° en 40-11° bedoelde verordeningen opmaakt, in afwachting dat de in de artikelen 11 en 39 van deze wet bedoelde beheerscomités dat doen ;

Dat artikel 10 van het koninklijk besluit bepaalt dat de reglementering betreffende de geneeskundige verzorging en de desbetreffende bescheiden, welke krachtens de bepalingen van het organiek koninklijk besluit van 22 september 1955 voor de ziekte- en invaliditeitsverzekering op 31 december 1963 van kracht zijn en betrekking hebben onder meer op de door de beoefenaars van de geneeskunde en de paramedische medewerkers te gebruiken bescheiden, verder gelden tot dat ze zijn gewijzigd overeenkomstig de bepalingen van de wet van 9 augustus 1963 ;

Overwegende dat hieruit volgt dat het beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging bevoegd was om de voorlopige reglementering opgemaakt door het koninklijk besluit van 24 december 1963 te wijzigen, en dat dit comité, krachtens de voormelde bepalingen van artikel 152, paragraaf 1, van de wet van 9 augustus 1963 en van artikel 10 van het koninklijk besluit van 24 december 1963, die wijziging kon verwezenlijken bij wijze van aanvulling van het koninklijk besluit houdende de veror-

dening welke de Koning, voorlopig en in zijn plaats, opgemaakt had ;

Dat het middel naar recht faalt ;

Over het vijfde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 103, letter b, en 105 bis van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, zoals zij is gewijzigd door de wet van 8 april 1965, 40 en 60 van het Strafwetboek ;

doordat het bestreden vonnis ten onrechte ten laste van eiser zoveel onderscheiden overtredingen van voormeld artikel 103, letter b, in aanmerking heeft genomen als de te zijnen laste opgemaakte processen-verbaal welke de overhandiging door hem aan een welbepaalde cliënt, van beweerdelijk niet met de wet strokende documenten vastsetlden hoewel het bij bevestiging van het beroepen vonnis, het totaal van de tegen hem uitgesproken straffen vermindert tot het dubbele van het maximum van de zwaarste straf ;

een man die wil kan en maakt zijn werk goed en goed

terwijl het door voormeld artikel 103, letter b, als misdrijf aangemerkte feit is, na waarschuwing, « meermaals » geweigerd te hebben aan de rechthebbenden in de vastgelegde vormen de door de wet en de uitvoeringsbesluiten en verordeningen voorgeschreven bescheiden uit te reiken, en, bijgevolg ook al is er ondanks verscheidene waarschuwingen geweigerd aan de rechthebbenden de voorgeschreven bescheiden uit te reiken, deze herhaalde weigering op zich zelve steeds maar één enkele inbreuk oplevert ;

Overwegende dat luidens artikel 103, letter b van de wet van 9 augustus 1963, zoals het vervangen werd door artikel 43 van de wet van 8 april 1965, gestraft worden met een door de politierechtbank uit te spreken geldboete van 26 tot 500 frank per inbreuk, onder meer de beoefenaars van de geneeskunde, die, na waarschuwing betekend door de beambten bevoegd om de inbreuken vast te stellen, meermaals weigeren aan de rechthebbenden in de vastgestelde vormen de bescheiden uit te reiken welke zijn voorgeschreven door deze wet en de uitvoeringsbesluiten en -verordeningen ;

Overwegende dat de wet aldus, enerzijds, strafbaar stelt het begaan niet van een toevallige overtreding, maar van herhaalde overtredingen en, anderzijds, in dit laatste geval, iedere inbreuk afzonderlijk beteugelt en zodoende van artikel 65 van het Strafwetboek afwijkt, hoewel artikel 105bis, ingevoegd door artikel 39 van de wet van 24 december 1963 de bepalingen van boek I van het Strafwetboek van toepassing verklaart op de inbreuken bepaald bij deze wet ;

Dat het middel naar recht faalt ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

Om deze redenen :

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT. — Op 10 juni 1968, werden door het Hof van Cassatie zes arresten gewezen, inzake vervolgingen tegen geneesheren ingespannen. Al deze arresten — welke op de eenzelveheid van de betichten na, gelijkluidend zijn — deden uitspraak over voorzieningen tegen vonnissen door de Rechtbank van Hasselt in hoger beroep op 12 maart '68 gewezen, en waarbij vonnissen van de Politierechtbank te Beringen werden bekrachtigd. Al deze vonnissen hadden de ter zake betrokken geneesheren veroordeeld wegens inbreuk op art. 103 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte

ziekte- en invaliditeitsverzekering, zoals het vervangen werd door art. 43 van de wet van 8 april 1965. (1)

De arresten van het Hof van Cassatie leggen verschillende belangrijke rechtspunten vast in verband met de toepassing van de wetgeving inzake ziekte- en invaliditeitsverzekering.

I. Feitelijke toedracht van de zaken :

De betrokken geneesheren werd ten laste gelegd, dat zij systematisch hadden geweigerd aan hun patiënten de bij de wet opgelegde getuigschriften voor verzorging ter hand te stellen, en deze te hebben vervangen door gewone attesten.

Aan bewuste geneesheren was vroeger door de Dienst voor administratieve controle van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (RIZIV) een waarschuwing betekend geworden, waarbij hen werd bekend gemaakt dat, tijdens controle in de verzekeringsinstellingen, vastgesteld was geworden dat het bewijs van verleende zorgen door hen afgeleverd aan bepaalde gerechtigden, niet strookte met de getuigschriften van verzorging voorgeschreven bij de verordening van 20 december 1966 tot wijziging van het koninklijk besluit van 24 december 1963, houdende verordening op de geneeskundige verstrekkingen inzake verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering (2) en dat, bij herhaling van deze feiten, zou dienen overgegaan te worden tot het opmaken van processen-verbaal ten hunnen laste. Desniettemin hadden deze geneesheren zich bij deze waarschuwing niet neergelegd, zodat vervolgingen werden ingespannen die aanleiding gaven tot de bestreden vonnissen.

II. Ingeroepen rechtsmiddelen. — Rechtspraak van het Hof van Cassatie :

Vijf middelen tot cassatie werden ingeroepen. Het derde dezer middelen, dat verband houdt met het beantwoorden van eisers conclusies, vergt terzake geen bespreking. Wij onderzoeken hierna de vier betwiste rechtspunten. Logischerwijze onderzocht het Hof eerst het tweede middel, dat de regelmatigheid aanvocht van de wijze waarop de strafvordering bij de politierechtbank aanhangig was gemaakt geworden.

A. 1) Alléén het Openbaar Ministerie is bevoegd om de strafvordering bij de politierechtbank aanhangig te maken.

2) Deze vordering is aan geen klacht ondergeschikt.

Lastens de betrokken geneesheren, waren de processen-verbaal opgemaakt geworden door een tot de dienst voor administratieve controle van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering behorende inspecteur. Door deze laatste waren deze akten rechtstreeks overgemaakt geworden aan de ambtenaar van het openbaar ministerie van de bevoegde politierechtbank, samen met een klacht uitgaande van de bewuste controledienst leidende ambtenaar.

Eisers in verbreking deden gelden dat deze procedure onregelmatig was.

Volgens hen dienden, naar de vigerende wetsbepalingen, de dossiers, waarin de dienst voor administratieve controle oordeelde dat er reden was tot eventuele vervolging, verplichtenderwijze aan de *Algemene Raad van het RIZIV* overgemaakt te worden, dewelke alléén bevoegd zou geweest zijn om deze zaken bij de rechtbank aanhangig te maken.

Hiertoe steunden eisers meer bepaaldelijk op twee wetteksten :

Eerzijds op art. 93, 10° van de wet van 9 augustus 1963 bepalende dat « het comité van de dienst voor administratieve controle gelast is de algemene raad de dossiers te

bezorgen waarover het, in het kader van zijn bevoegdheid, beslist vorderingen in te stellen voor de gewone rechtbanken of voor de in art. 100 van deze wet bedoelde rechtscolleges » ; anderzijds op art. 8, 8° van dezelfde wet, inhoudende dat « de algemene raad van het RIZIV, rekening houdend met de in de artikelen (...) en 93-10° bedoelde bepalingen, over het instellen beslist van vorderingen voor de gewone rechtbanken of voor de in art. 100 van deze wet bedoelde rechtscolleges. » (3).

Hieruit werd afgeleid dat het de wil van de wetgever is geweest, de kennisneming van de overtredingen door de rechtbanken afhankelijk te stellen van het optreden van de algemene raad van het RIZIV. Met andere woorden en zoals de vonnissen van Hasselt het terecht laten opmerken, dat men in zulk geval zou te doen hebben — quod non — met een klachtdelict.

Eisers meenden in deze oplossing een bescherming te vinden tegen willekeur, de beslissingen over de opportuniteit der vervolgingen, voor heel het land, aldus aan één enkel organisme behorende.

Zij besloten op grond hiervan tot de onregelmatigheid van de vervolgingen tegen hen ingesteld, en beriepen zich desaanvaand op verschillende gerechtelijke beslissingen in die zin. (4).

Het Hof van Cassatie heeft — zoals de vonnissen waartegen voorziening, die merkwaardig gemotiveerd zijn — deze stelling verworpen.

Indien, inderdaad, de oorspronkelijke bepaling van art. 102 van de wet van 9 augustus 1963 inzake de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, de macht van het openbaar ministerie om de strafvordering uit te oefenen aanvankelijk in zekere mate ontzenuwd had, dan werd voormeld artikel 102 juist daarom en op voorstel van de Minister van Justitie, door artikel 36 van de wet van 24 december 1963 vervangen : dit artikel, dat alléén nog bepaalt dat de bevoegde ambtenaren die naar aanleiding van hun controleopdrachten overtredingen van de wets- of verordeningsbepalingen vaststellen betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering, « processen-verbaal opmaken die bewijskrachtig zijn behoudens tegenbewijs », (5) en dat « een afschrift ervan, op straffe van nietigheid, de overtreder binnen zeven dagen moet worden geadresseerd », (6) verzaakt aldus aan de vroegere beschikkingen van artikel 102 waarbij, bovendien, werd vereist dat de opgestelde processen-verbaal « binnen 48 uur doorgezonden werden aan de dienst waartoe de opstellers behoren » en dat « beslist die dienst gevolg te geven aan die processen-verbaal, hij daarvan, op straffe van nietigheid, binnen vijftien dagen een exemplaar bezorgt aan het parket en aan de overtreder ».

Hieruit blijkt duidelijk het inzicht van de wetgever de macht van het openbaar ministerie om de strafvordering uit te oefenen, zonder beperking te herstellen. (7).

Hieruit volgt dat, overeenkomstig de algemene principes van de strafrechtspleging — normale bevoegdheid van de strafvordering, afwezigheid van klachtdelict (8) — het openbaar ministerie *uitsluitend* bevoegd is om de strafvordering wegens overtredingen van de wet- of verordeningsbepalingen betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering bij de politierechtbank aanhangig te maken.

Hierbij aansluitend, verwerpt het Hof meteen het argument van eisers geput uit de termen van art. 8-8° en 79-17° van de wet van 9 augustus 1963, zoals gewijzigd door de wet van 8 april 1965, deze wetteksten vreemd zijnde aan het uitoefenen van de strafvordering en het instellen regeld van *burgerlijke* vorderingen.

Weze ten slotte opgemerkt, dat de door eisers vooropgezette stelling geenszins met de economie van de wet van 9 augustus 1963 strookt, waarbij het Rijksinstituut voor

ziekte- en invaliditeitsverzekering werd opgericht.

De *algemene raad* ervan heeft inderdaad geen of weinig executieve bevoegdheid, doch, en onafgezien van zekere attributies inzake aanwerving, benoeming, bevordering, ontslag en afzetting van de personeelsleden, veeleer een essentieel coördinerende bevoegdheid tussen de verschillende diensten van het Rijksinstituut met het oog op de eenvormige toepassing van het statuut op alle personeelsleden, samen met een bepaalde bevoegdheid op budgetair gebied. (9).

Men ziet dus niet goed in hoe het aan deze algemene raad in de gegeven omstandigheden zou kunnen overgelaten worden over de gepastheid van de vervolging te oordelen.

* * *

- B. 1) *Het opstellen door inspecteurs van de dienst voor administratieve controle van het R.I.Z.I.V. van processen-verbaal, geschiedt ingevolge een wettelijk voorschrift.*
- 2) *Het optreden van de inspecteurs van de dienst voor administratieve controle maakt geen schending uit van het beroepsgeheim.*

Het tweede door eisers in verbreking ingeroepen middel was, dat de tegen hen uitgeoefende vervolging onregelmatig zou geweest zijn, omdat deze haar grondslag vond in vaststellingen gedaan door een inspecteur van de *administratieve controledienst* van het RIZIV. Eisers stelden voorop dat, mits het ging over het vaststellen van eventuele overtredingen waarbij noodzakelijkerwijze het medisch geheim ter sprake kwam, de *administratieve controledienst* niet bevoegd was om op te treden, doch gebeurlijk alléén de *medische controledienst*, samengesteld uit inspecteurs «die allen de hoedanigheid van geneesheer hebben en als zodanig door een uitdrukkelijke bepaling van de wet (10) tot het inacht nemen van het medisch geheim zijn gehouden».

Zoals geweten, werd het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering bij de wet van 9 augustus 1963 opgericht ter vervanging van het vroegere Rijksfonds voor verzekering tegen ziekte en invaliditeit (11), het RIZIV mede het Instituut voor geneeskundige controle opslappend. (12).

In het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering werden, naast de Algemene raad waarvan reeds hoger sprake, vier afzonderlijke diensten ingericht.

Twee ervan, het beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging en het beheerscomité van de dienst voor uitkeringen, zijn met een eerder financiële beheersbevoegdheid bekleed (13). De andere twee, het comité van de dienst voor administratieve controle, hebben comité van de dienst voor administratieve controle, hebben veeleer een technische bevoegdheid, de administratieve controle meer bepaaldelijk betrekking hebbende op het inacht nemen van de wets- en verordeningsbepalingen betreffende de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering. (14).

In onderhavig geval had, volgens eisers, de dienst voor *administratieve controle* zich tot de dienst voor *medische controle* moeten richten om het verder onderzoek door een inspecteur-geneesheer te doen overnemen, de door de eerste dienst opgestelde inlichtingen van aard zijnde het medisch geheim in het gedrang te brengen.

Na eraan herinnerd te hebben welke de wettelijke opdracht is van de dienst voor administratieve controle, stelt het Hof van Cassatie vast dat die controle tevens de inbreuken op strafgebied behelst. (15).

Wat meer bepaaldelijk het optreden betreft van een *inspecteur* (en niet van een geneesheer-inspecteur, zoals door eisers opgeworpen), verwijst het Hof naar de ondubbelzinnige bedoeling van de wetgever, spijs het betrou-

renswaardig niet-overeenstemmen van de nederlandse en de franse tekst van artikel 102 van de wet van 24 december 1963. (16).

Hieruit volgt dat, onafgezien de machten aan de officieren van gerechtelijke politie toegekend, de overtredingen van de wets- of verordeningsbepalingen terzake, niet alléén en naar aanleiding van hun controleopdracht, door de eerstaanwezende geneesheren-inspecteurs van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering kunnen worden vastgesteld, doch tevens door de geneesheren-inspecteurs en door de *inspecteurs* van de diensten voor administratieve controle van gezegd instituut. (17).

Nauw verband houdend met het vorig punt, de opgeworpen schending van het medisch geheim.

Een van de voornaamste grieven door het medisch korps opgeworpen tegen het wettelijk stelsel van verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit was, dat dit stelsel in bepaalde gevallen leiden kon tot een schending van het medisch geheim. Zodat naar aanleiding van het akkoord bij het einde van de geneesherenstaking in 1964 tot stand gekomen, uitdrukkelijk het principe van de eerbiediging van het medisch geheim werd beklemtoond, onder meer wat het mededelen betreft en het aanwenden van alle inlichtingen en bescheiden van welke aard ook. (18).

De wet van 8 april 1965 ter vervanging van bepaalde artikelen van de wet van 9 augustus 1963, werd in het kader van het voormeld akkoord gestemd en moet dan ook in die zin worden opgevat. (19).

Volgens eisers nu, zou het medisch geheim noodzakelijkerwijze geschonden worden door de enkele kennisneming vanwege de inspecteurs van de dienst voor administratieve controle van documenten waarop de naam van de patient en de ziekte waardoor hij aangedaan is, zijn aangeduid, alsmede door het voorleggen van deze gegevens met het oog op de rechtspleging (20). Juist daarom zou de wet twee verschillende controlediensten hebben ingericht: een dienst voor medische controle en een dienst voor administratieve controle.

Wat dit laatste onderscheid betreft, werd hierboven reeds antwoord gegeven. Zijnerzijds laat het bestreden vonnis van de correctionele rechtbank te Hasselt in hoger beroep gewezen opmerken, dat «de inspecteurs van de dienst voor administratieve controle evenals de bedienden van mutualiteiten, het personeel van de griffies en parketten van de rechtbanken en de magistraten trouwens gehouden zijn door het beroepsgeheim». (21).

Meer bepaaldelijk in verband met het vaststellen van de regelen welke voor het beschermen van het beroepsgeheim vereist zijn, wijst het Hof van Cassatie erop, dat het bepalen hiervan *aan de wetgever behoort*.

Dientengevolge kan er geen sprake zijn van enige schending van het medisch geheim wanneer, zoals terzake, de gelaste ambtenaren regelmatig optreden ingevolge een wettelijk voorschrift en de perken niet te buiten gaan van hun bevoegdheid en van hun zending.

* * *

- C. 1) *Het beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering was bevoegd om, bij verordening, een voorlopige reglementering opgevoert bij koninklijk besluit te wijzigen.*
- 2) *Die wijziging kon het comité verwezenlijken bij wijze van aanvulling van het koninklijk besluit.*

De weerhouden inbreuk bestond, zoals hoger gezegd, hierin, dat de geneesheren, in strijd met de beschikkingen van artikel 103, littera b, van de wet van 9 augustus 1963, zoals vervangen door artikel 43 van de wet van 8 april 1965, meermaals hadden geweigerd aan de rechthebbenden, in de vastgestelde vormen de bescheiden uit te reiken welke zijn voorgeschreven door de wet en de uitvoeringsbe-

sluiten en verordeningen.

Derhalve rees de vraag op, welke die voorgeschreven documenten waren.

In dit opzicht deden eisers gelden dat de wet door hen strikt was nageleefd geworden, de attesten van verzorging die zij hadden afgeleverd, overeenkomstig het voorschrift van artikel 34 quater van de wet van 9 augustus 1963, zoals gewijzigd door de wet van 8 april 1965 artikel 22, de vermelding van de verrichte verstrekkingen dragende door inschrijving van het rangnummer der prestatie overeenkomstig de in artikel 24 van de wet voorziene « nomenclatuur », zonder dat in bedoelde wet sprake zij van een bepaalde vorm hieraan te geven.

Voor het overige ontzegden eisers elke bindende kracht aan de naderhand bij verordening van 20 december 1966 uitgevaardigde bepalingen tot vaststelling van de vorm waarin de aan de patiënten te overhandigen documenten moesten worden opgesteld opdat deze laatste recht zouden hebben op terugbetaling van de verstrekte gezondheidszorgen, om reden zij de wettigheid ervan betwisten.

In hun stelling had deze verordening, op 30 december 1966 door het Beheerscomité van de Dienst voor geneeskundige verzorging van het RIZIV uitgevaardigd inderdaad tot doel de bepalingen van artikel 10 van het koninklijk besluit van 24 december 1963 houdende verordening op de geneeskundige verstrekkingen in zake verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering te wijzigen en aan te vullen, wanneer integendeel de wet aan bedoeld Beheerscomité generlei bevoegdheid had gegeven om, bij wijze van een verordening, een bestaand koninklijk besluit te wijzigen of aan te vullen⁽²²⁾, de bevoegdheid van het Comité beperkt zijnde tot deze welke het door artikel 12-4° van de wet werd toegekend, dit is tot het uitwerken van de in deze wet bedoelde verordeningen.

De bestreden vonnissen, dewelke zich eveneens, doch in tegenovergestelde zin, op de termen van art. 12-4° van de wet van 9 augustus 1963 beriepen, antwoordden hierop dat « bewust artikel juist bevoegdheid heeft gegeven aan het Beheerscomité om het koninklijk besluit te wijzigen ».

Na te hebben vastgesteld dat de verordening van 20 december 1966, die door het Beheerscomité werd genomen in uitvoering van art. 12-4° van de wet van 9 augustus 1963, zoals het vervangen werd door art. 5-1° van de wet van 8 april 1965, het koninklijk besluit van 24 december 1963 inderdaad gewijzigd en met verschillende bepalingen aangevuld heeft, leidt het Hof van Cassatie uit de verschillende toepasselijke wetteksten af dat :

a) het Beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging van het RIZIV, de in de wet van 9 augustus 1963 bedoelde verordeningen uitwerkt ;

b) het koninklijk besluit van 24 december 1963 houdende verordening op de geneeskundige verstrekkingen, genomen werd in uitvoering van artikel 152 par. 1 van dezelfde wet van 9 augustus 1963 ;

c) artikel 152 par. 1 voornoemd bepaalt dat de Koning de in de artikels 12-4° en 40-11° bedoelde verordeningen opmaakt, in afwachting dat de in de artikelen 11 en 39 van deze wet bedoelde beheerscomités het doen ;

d) art. 10 van het koninklijk besluit bepaalt dat de reglementering betreffende de geneeskundige verzorging en de desbetreffende bescheiden, verder gelden totdat ze zijn gewijzigd overeenkomstig de bepalingen van de wet van 9 augustus 1963.

Hieruit volgt dan ook :

1°) dat het Beheerscomité van de dienst voor geneeskundige verzorging bevoegd was om de voorlopige reglementering opgemaakt door het koninklijk besluit van 24 december 1963 te wijzigen ;

2°) dat dit Comité die wijziging kon verwezenlijken bij wijze van aanvulling van het koninklijk besluit hou-

dende de verordening welke de Koning, voorlopig en in zijn plaats, opgemaakt had.

* * *

D. 1) Wordt als strafbaar gesteld, het begaan, niet van een toevallige overtreding, maar van herhaalde overtredingen.

2) Elke inbreuk wordt echter afzonderlijk betoeteld.

Artikel 103, littera b, van de wet van 9 augustus 1963, zoals het vervangen werd door artikel 43 van de wet van 8 april 1965, straft met een door de politierechtbank uit te spreken geldboet van 26 tot 500 frank per inbreuk, ondermeer de beoefenaars van de geneeskunde die, na waarschuwing van de bevoegde beambten, meermaals weigeren aan de rechthebbenden⁽²³⁾ in de vastgestelde vormen de bescheiden uit te reiken welke door de wet en de uitvoeringsbesluiten en -verordeningen voorgeschreven zijn.

Bij toepassing hiervan, beslisten de bestreden vonnissen dat zoveel onderscheiden overtredingen werden begaan als er processen-verbaal werden opgesteld ter vaststelling van de uitreiking van onregelmatige bescheiden, zodat evenveel straffen van geldboete door de Rechtbank dienden toegepast.

Eisers in cassatie betwisten deze toepassing van artikel 103, littera b, staande houdend dat de inbreuk er niet in bestaat aan de rechthebbenden de geijkte bescheiden te weigeren, doch wel in het onder dat oogpunt « meermaals weigeren » de wet en haar uitvoeringsbesluiten en -verordeningen na te leven.

In zulk geval zou het derhalve de herhaalde weigering op zich zelve zijn die strafbaar is, deze herhaalde weigering aldus één enkele inbreuk uitmakende onafgezien van het aantal gevallen waarop deze weigering terugslaat.

Dienvolgens zou, wanneer wordt vastgesteld dat er meermaals weigering heeft plaats gehad, slechts één enkele inbreuk gepleegd zijn geworden. De veroordeling tot verscheidene afzonderlijke straffen zou derhalve alléén mogelijk zijn, wanneer de weigering « meerdere malen meermaals na waarschuwing » zou geschied zijn.

Deze argumentatie kon het Hof van Cassatie geenszins bijtreden.

Na te hebben beklemtoond dat de wet als strafbaar heeft gesteld het begaan, niet van een toevallige overtreding, maar wel van herhaalde overtredingen, constateert het Hof met verwijzing naar de termen van artikel 103, littera b, van de wet van 9 augustus 1963 zoals vervangen door artikel 43 van de wet van 8 april 1965 dat, in geval van herhaalde overtredingen, de wet iedere inbreuk afzonderlijk betoeteld, zodoende afwijkend van de bepaling van artikel 65 van het strafwetboek inzake de eendaadse samenloop.

M. de S.

(1) Wet van 9 augustus 1963, Staatsblad 1-2 november 1963, blz. 10555, Pasinomie 1963.1067 ;

Wet van 8 april 1965, Staatsblad 20 mei 1965, blz. 6045, Pasinomie 1965.593.

(2) Verordening 20 december 1966, Staatsblad 7 januari 1967, blz. 137, Pasinomie 1966.921 ;

Koninklijk besluit 24 december 1963, Staatsblad 26-27-28 december 1963, blz. 12560, Pasinomie 1963.1931.

(3) Cfr. ook : Kamer, Zitt. 1964-65, Parlementaire bescheiden, verslag aan de Kamer der Volksvertegenwoordigers door de HH. De Paepe en Brouhon namens de Commissie voor Sociale voorzorg, nr. 947/11 van 9 maart 1965, blz. 57.

(4) Zie vonnis corr. Nijvel 3 mei 1968, J.T. 21 september 1968 en J.T. 5 oktober 1968, nota sub Cass. 10 juni 1968 ; eveneens en onder meer : Pol. Rb. Kortrijk 29 dec. 1967, R.W. 1003 ; Pol. Rb. Bree 29 nov. 1967, R.W. 761 ; Pol. Rb. Vilvoorde 8 maart 1968 ; Pol. Rb. Boom 9 april 1968 ; Pol. Rb. Turnhout 27 febr. 1968 enz.

Contra: Pol. Rb. Antwerpen 20 febr. 1967, R.W. 947; Pol. Rb. Jehay-Bodegnée 20 oct. 1967, J.T. 699 (bevestigd door Corr. Hoei).

(5) Nopens de draagwijdte van de bewijskracht van deze processen-verbaal, zie het recente arrest door het Hof van Cassatie op 10 juni 1968 gewezen inzake Procureur des Konings te Kortrijk tegen Mattelaer (onuitgegeven): het bewijskrachtig karakter van deze processen-verbaal, zegt het Hof, is slechts verbonden aan de feitelijke vaststellingen welke de opstellers regelmatig gedaan hebben, en niet aan de *juridische gevolgen* welke zij uit hunne vaststellingen afleiden.

(6) Wet 24 december 1963, Staatsblad 26-27-28 december 1963, blz. 12538; Pasinomie 1963.1744.

(7) Zie eveneens: Senaat, Parlementaire Bescheiden 1963-64, wetsontwerp nr. 34 van 21 november 1963, Verslag, nr. 73, van 12 december 1963, blz. 42.

(8) art. 1 en 2 van de voorafgaande titel van het wetboek van strafvordering.

(9) Wet van 9 augustus 1963, artikel 8.

(10) Art. 84 wet 9 augustus 1963, vervangen door artikel 38-2 van de wet van 8 april 1965 luidend: « De mededeling en het gebruik van die inlichtingen zijn afhankelijk gesteld van de eerbiediging van het geneeskundig geheim ».

(11) Ingesteld bij art. 6 van de besluit-wet van 28 december 1944.

(13) Wet van 9 augustus 1963, artikels 11, 12, 38, 39, 40.

(14) Wet van 9 augustus 1963, artikels 77, 78, 79, 91, 92, 93, 95.

(15) Combinatie van artikel 102 van de wet van 9 augustus 1963 zoals vervangen door artikel 36 van de wet van 24 december 1963, en van artikels 80, 85 en 94 van dezelfde wet.

(16) De nederlandse tekst van artikel 36 van de wet van 24 december 1963 dat artikel 102 van de wet van 9 augustus 1963 vervangt, maakt gewag van het opmaken van processen-verbaal door « de in artikels 80, 85 en 94 bedoelde *eerstaanwezend geneesheren-inspecteur* », terwijl de franse tekst van hetzelfde artikel, buiten de *eerstaanwezend geneesheren-inspecteurs*, bovendien spreekt van « *médecins-inspecteurs* » en van « *inspecteurs* ». De verwijzing in gezegd artikel 36 naar artikels 80 en 94 van de wet laat echter geen twiifel toe, de drie categoriën van ambtenaren erin vermeld zijnde. Wat niet wegneemt dat dergelijke niet-overeenstemming in wetteksten te betreuren is. Reeds vroeger hadden wij de gelegenheid hierop te wijzen, naar aanleiding van de bespreking van een andere wettekst inzake de Ondernemingsraden: zie R.W. 16 juni 1968, nr. 42, kol. 2184, voetnoot 1 van noot sub Cass. 19 april 1968.

(17) Zie ook: Cass. 10 juni 1968, Procureur des Konings te Kortrijk tegen Mattelaer, onuitgegeven.

(18) K.B. van 10 juli 1964, bijlage 283, Pasinomie 1964.1061; Omnilegie 1964, blz. 2057.

(19) Memorie van toelichting, Kamer 1964-65, n°947/1. — Zie ook o.a. art. 35-4, 36-2, 38-2, 41, 42-1 en 44 van de wet van 8 april 1965.

(20) In die zin een recente beslissing van de Pol. Rb. Florenville 20 febr. 1968, onuitgegeven.

(21) Zie in zelfde zin: Pol. Rb. Jehay-Bodegnie 20 okt. 1967; beroepen vonnis Bree 29 nov. 1967 (R.W. 10 dec. 1967), Antwerpen 20 dec. 1967 (R.W. 7 jan. 1968) en Kortrijk 29 dec. 1967 (R.W. 14 jan. 1968).

(22) De titel van de verordening van 20 december 1966 luidt: « Verordening tot wijziging van het koninklijk besluit van 24 december 1963, houdende verordening op de geneeskundige verstrekkingen inzake ziekte- en invaliditeitsverzekering », terwijl artikel 1 ervan bepaalt dat « het koninklijk besluit van 24 december 1963 houdende verordening... met de volgende bepalingen wordt *aangevuld* ». Staatsblad 7 januari 1967, Pasinomie 1966.921.

(23) Nopens de draagwijdte van het begrip « rechthebbenden », zie Cass. 10 juni 1968 hogeraangehaald, inzake Procureur des Konings te Kortrijk tegen Mattelaer, onuitgegeven.

Is een omstandigheid van de zaak, die toelaat de verzen- ding naar een rechtbank van het ander taalgebied te weigeren, het feit dat vele getuigen (minderjarige) zich zouden moeten verplaatsen, samen met hun ouders, alsmede de wenselijkheid dat de jeugdige getuigen (in een zedenzaak) in hun eigen taal zouden gehoord worden zonder tussenkomst van een vertaler.

Vooral wanneer het betichte steeds mogelijk is zijn raadsman in de Franse taal te laten pleiten, zo nodig.

O. M. t./ Pirlot.

Overwegende dat het beroep tegen voormeld vonnis aangetekend regelmatig is en ontvankelijk;

Ovrwegende dat de eerste Rechter terecht niet is ingegaan op het verzoek van beklaagde, het geding in de Franse taal te behandelen, bij toepassing van alinea 3 van artikel 23 der Wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken;

Overwegende, inderdaad, dat de verplaatsing van een aantal minderjarige getuigen, vergezeld van een van hun ouders, als een omstandigheid der zaak mag aangezien worden waarop de eerste Rechter zich mag steunen om op het gedaan verzoek niet in te gaan;

Overwegende, anderzijds, dat gezien betichte de feiten ontkent, het voorzeker nuttig en zelfs noodzakelijk is, zowel in het belang van een goede rechtsbedeling als van de betichte zelf, dat de jeugdige getuigen rechtstreeks en zonder behulp van een tolk, in hun eigen taal door de eerste Rechter zouden gehoord worden; dat deze beschouwing eveneens een omstandigheid der zaak is, van aard om de verwijzing der zaak naar een Rechtbank met een andere voertaal te weigeren bij toepassing van artikel 23 van hogergenoemde wet;

Overwegende dat de betichte, moest hij wensen zijn verdediging toe te vertrouwen aan een raadsman die alleen de Franse taal machtig is, vrij is een verzoekschrift aan de Rechtbank aan te bieden ten einde zijn verdediging te horen machtigen deze taal te gebruiken voor zijn pleidooi (artikel 36 der zelfde wet);

Overwegende dat alzo de rechten der verdediging voldoende gewaarborgd zijn en ze in genen dele worden mis- kend of gekrenkt;

Om deze redenen,

Het Hof,

zetelend in openbare zitting en uitspraak doende op tegenspraak;

Gelet op artikelen 23-24 en 36 der Wet van 15 juni 1935; Ontvangt het hoger beroep en verklaart het ongegrond;

Bevestigt het bestreden vonnis in al zijn schikkingen;

Veroordeelt beklaagde tot de kosten van het beroep of 668 fr.

Zendt de zaak terug naar de eerste Rechter ten einde verdere behandeling.

BOEKBESPREKING

† E. Van DIEVOET en J. ANCIAUX. — *Catalogus van de Internationale Verzekeringsbibliotheek te Leuven*. — Vol. III. — Leuven. — Assurantie van de Belgische Boerenbond. - 1968. - 449 blz.

Een van de belangrijke taken waaraan wijlen Prof. Ba- ron E. Van Dievoet de laatste jaren van zijn leven gewijd heeft was de samenstelling en voortdurende verrijking van de internationale verzekeringsbibliotheek te Leuven. Hij had zelf het benedictijnenwerk aangevat een volledige catalogus van deze bibliotheek samen te stellen, bestaande uit twee lijvige delen, waarvan het eerste in 1954 en het

HOF VAN BEROEP TE LUIK.

5° Nederlandstalige Kamer. — 30 maart 1968.

Voorzitter: M. L. Ulrix.

Raadsheren: M. L. Noelmans en M. L. Meers.

O. M.: M. Kellens, advocaat-generaal.

Advocaat: M. M. Driessen (Tongeren).

Gebruik der talen in gerechtszaken. — Verzending naar ander taalgebied. — Omstandigheden van de zaak.

tweede in 1961 verscheen. Deze catalogus is een ongeëvenaard werkinstrument geweest voor al diegenen die zich bezighouden met de studie van het verzekeringswezen.

Sedertdien is deze belangrijke verzameling voortdurend aangevuld geworden, zodat zij thans meer dan 23.000 boeken en brochures bevat, verschenen zowel in België als in het buitenland.

De keuze van de boeken werd zo breed mogelijk opgevat en al wat maar enigszins betrekking heeft op het verzekeringswezen is hier verzameld geworden. Zo vinden wij er vermeld een uiterst volledige collectie van alle werken aangaande niet enkel de verzekering in het algemeen, het verzekeringsbedrijf, de schade en aansprakelijkheidsverzekering en de personenverzekering, doch ook de werken betreffende de verzekering van het oorlogsrisico, de sociale verzekeringen alsmede de wiskunde en de geneeskunde in verband met het verzekeringswezen.

Er is thans van de catalogus dezer bibliotheek een derde deel verschenen, samengesteld door de heer J. Anciaux. Dezelfde indeling als deze van de 2 eerste delen werd behouden, niettegenstaande het misschien wenselijk ware geweest nieuwe rubrieken te openen, gezien de geweldige uitbreidingen van het verzekeringswezen. Het nieuwe derde deel sluit volledig aan bij de 2 vorige en het opsporen van de vereiste documentatie ondergaat dus geen wijziging wat het gebruik van het werk in zijn geheel ten zeerste ten goede komt.

Bij het nazien van dit nieuw derde deel staat men werkelijk vol bewondering voor de rijkdom die in deze bibliotheek aanwezig is en voor de peuszinn van de samenstellers die er in geslaagd zijn al wat maar van enig belang was op te sporen en te verzamelen.

Het lijkt geen twijfel dat een gespecialiseerde bibliotheek zoals deze moeilijk in een ander land zal te vinden zijn. Inderdaad, alles wat in het buitenland, over heel de wereld, verscheen is hier bijeengebracht geworden en ieder die een vraagstuk betreffende de verzekering te bestuderen heeft, vindt in deze verzameling een overvloed van gegevens die hem het werk licht zullen maken.

De Internationale Verzekeringsbibliotheek te Leuven vervult dan ook in ons land een culturele taak die niet genoeg kan gewaardeerd worden.

De Vlaamse Juristen zullen er de heer J. Anciaux zeer dankbaar voor zijn dat hij het grote werk dat angevat werd door Prof. E. Van Dievoet, op zo voortreffelijke wijze heeft voortgezet.

R.V.

Eenvormige Wet betreffende het Internationaal Privaatrecht. — Herziene tekstuitgave. — Amsterdam. — Scheltema & Holkema. 1968. - 100 blz.

Tot nog toe is het een gesukkel geweest met het tot stand brengen van een eenvormige wet betreffende het Internationaal Privaatrecht voor de Beneluxlanden. Reeds in 1948 werd er een studietoelichting ingesteld die speciaal met deze taak belast was en het was niemand minder dan Prof. Meijers die het eerste ontwerp had opgesteld. In 1951 werd er dan een verdrag ondertekend te 's Gravenhage met als bijlage een ontwerp van Eenvormige Wet dat de 3 landen zich verbonden in hun wetgeving in te voeren. Noch in Nederland noch in België werd deze tekst bekrachtigd. In de loop van de bekrachtigingsprocedure bleek het dat er zowel in België als in Nederland tegen bepaalde artikelen van het ontwerp ernstige bezwaren bestonden en toen moest het overleg opnieuw begonnen worden. Dit werd nog bemoeilijkt door het feit dat door de Haagse conferentie voor Internationaal privaatrecht bepaalde conflict-regels waren aanvaard die in

tegenstrijd bleken met zekere bepalingen van de eenvormige wet.

Het heeft dan geduurd tot in 1967 vooraleer een nieuwe tekst door de 3 landen kon worden aanvaard.

Zal deze nieuwe tekst nu spoedig bekrachtigd worden? Het blijkt van niet daar ondertussen er ook in de Europese Gemeenschap gewerkt wordt aan het tot stand brengen van een verdrag dat zou gelden voor de 6 landen. Men zal dus afwachten.

Dit neemt niet weg dat het ontwerp zelfs zonder in werking te zijn, een groot wetenschappelijk en zelfs praktisch belang heeft, daar de jurisprudentie zich in meerdere gevallen aan deze regels geïntereerd heeft.

De vroegere tekst werd in 1957 uitgegeven met een voorbericht door wijlen prof. Mr. J. Offerhaus. Thans is de nieuwe tekst uitgegeven met een voorbericht van Prof. Mr. L.I. De Winter. Men vindt er ook, ter vergelijking de tekst van het vroegere ontwerp, alsmede een uitvoerige toelichting van de afzonderlijke artikelen.

Deze uiterst verzorgde uitgave is onontbeerlijk voor al wie belang stelt in de eenmaking van het recht in de 3 Benelux-landen.

R.V.

† **Charles VAN REEPINGHEN.** — *Recueil Annuel de Jurisprudence Belge. - Jurisprudence de l'année 1967.* — Brussel. - F. Larcier. - 1968. - 515 bl. over 2 kolommen.

Het *Recueil Annuel de Jurisprudence* is een instelling geworden in het Belgisch rechtsleven. Het geeft telkenjare met de grootste nauwgezetheid de synthese van al wat in ons land verscheen op het gebied van het recht, zowel de jurisprudentie als de rechtsleer.

Niet minder dan 50 tijdschriften werden geëxcerpeerd en men vindt hier verzameld de korte inhoud van al de uitgegeven gerechtelijke beslissingen alsmede al de in deze tijdschriften verschenen doctrinale artikels.

Deze uitgave, zoals reeds meerdere malen onderstreept werd, geeft niet enkel de jongste stand van de rechtspraak weer, doch vormt een synthese van heel de juridische bedrijvigheid in ons land. Zij heeft dus niet enkel haar onschatbare waarde voor de rechtspraktijk, doch verstrekt eveneens een wetenschappelijke documentatie aangaande de onderscheiden trefwoorden onder dewelke de stof werd ingedeeld.

Voor elke jurist is de uitgave onmisbaar en telkenjare voelt men zich gelukkig dit zo waardevol werkinstrument zo voortreffelijk verzorgd, ter tafel te krijgen en het doet genoegen te kunnen vaststellen welk aanzienlijk aandeel het *Rechtskundig Weekblad* heeft genomen in de publicatie van de hier verzamelde rechtspraak.

R.V.

MEDEDELINGEN

In het Hof van Cassatie.

Door enkele confraters wordt er ons op gewezen dat het hen heeft verwonderd in het *Rechtskundig Weekblad* geen beknopt verslag te hebben gelezen over de plechtige zitting van het Hof van Cassatie, die op 2 september ll. plaats had, waarop de nieuwe Procureur-Generaal bij dit Hof, de Heer W. Ganshof Van der Meersch werd geïnstalleerd. Zij leggen er de klemtoon op dat tijdens deze installatie.

zitting de redevoeringen grotendeels in het Nederlands werden gehouden.

Wij betreuren ten zeerste dat de datum van deze installiezitting niet ter kennis was van onze redactie, zoniet hadden wij niet nagelaten er verslag over uit te brengen.

Wij zouden dit met des te meer genoegen gedaan hebben daar wij sedertdien ook vernamen dat het de eerste maal was dat een Procureur-generaal bij het Opperste Hof de grondwettelijke eed in handen van Z.M. de Koning in de Nederlandse taal heeft afgelegd.

Een duidelijk teken van de aanzienlijke vooruitgang van het gebruik der Nederlandse taal in het rechtsleven!

Internationaal Congres voor Europees Recht.

Te Rome had van 10 tot 13 oktober het 4e Internationaal Congres van het Europees Recht plaats. De *Fédération Internationale pour le Droit Européen* had de organisatie ervan toevertrouwd aan de *Associazione Italiana dei Giuristi Europei*. Niet zonder enige weemoed hebben de 250 deelnemers uit de zes landen van de Gemeenschap, onder wie het voltallig Hof van Justitie, de aangename herfstzon en haar weldoende stralen de rug moeten toekeren om neer te dalen in de splinternieuwe — ondergrondse — lokalen van de Internationale Vrije Universiteit voor Sociale Studies, *Pro Deo*, die het Congres herbergde.

Voordien namen de Congressisten deel aan de openingszitting, die gehouden werd in de Protomatica-zaal van het Capitool. Daar aanhoorden zij het verslag van Prof. Riccardo Monaco, Italiaans rechter bij het Hof van Justitie over «Het Internationaal en het Communautair Recht». In de pluraliteit van de rechtsorden bestaan er nauwe relaties tussen deze rechtsorden onderling. Dit moge reeds blijken uit het feit dat de Gemeenschappen, zoals elke andere internationale organisatie met constitutioneel karakter, gevestigd werden door een act van internationaal recht, nl. een verdrag. Dat belet echter niet dat de Communautaire orde een autonoom karakter verkrijgt zodra de Gemeenschappen hun eigen weg gaan. Hun ontwikkeling schept nieuwe organismen, brengt andere leidinggevende principes en machtsverhoudingen op de voorgrond die voortaan de basis uitmaken van een werkelijk communautair bestaan. Zij bezitten een eigen juridische persoonlijkheid, die tot uitdrukking komt in een gemeenschappelijke wil, onderscheiden van die der andere communautaire juridische subjecten.

Om buiten hun eigen rechtsorde te kunnen optreden beschikken de Gemeenschappen eveneens over de juridische bekwaamheid, zoals die door de nationale rechtsorden van de zes landen aan hun eigen rechtspersonen wordt toegekend. Deze bekwaamheid heeft een functioneel karakter, d.w.z. dat zij gericht is op de door de verdragen beoogde doelstellingen. De juridische persoonlijkheid van de Gemeenschappen blijkt op de derde plaats uit hun vermogen om hun wil uit te drukken, ook naar buiten, d.w.z. in verhouding tot landen buiten de Gemeenschap en tot andere internationale entiteiten. Het is op grond van deze bekwaamheid dat de Gemeenschappen verdragen sluiten, para-diplomatieke betrekkingen onderhouden, permanente missies uitzenden (o.a. naar Londen) enz.

Uit dit alles moge duidelijk geworden zijn dat de Gemeenschappen in de schoot van de algemene internationale juridische orde een eigen fysionomie vertonen. Het internationaal recht moet beschouwd worden als een coördinerend recht (zijn juridische structuren zijn als het ware

onbestaand), terwijl het gemeenschapsrecht moet worden gekenmerkt als een integratie-recht, waarvan de jurisdictie een imperatief karakter vertoont.

* * *

Het Congres had als onderwerp: «De Concentratie van ondernemingen in de E.E.G.» gekozen. Dit probleem werd vanuit drie oogpunten bekeken: het vennootschapsrecht, het fiscaal recht en de antitrust-wetgeving. Over elk van deze problemen had een prominente personaliteit uit elk der zes landen een nationaal rapport geschreven. Deze rapporten werden dan op het Congres door de algemene woordvoerder belicht en samengevat, waarna aan discussie en gedachtenwisseling vrije teugel werd gelaten.

Professor B. Goldman, van de Universiteit van Parijs, resumeerde de besprekingen betreffende het vennootschapsrecht. Drie hoofdgedachten moeten weerhouden worden: Vooreerst stelt hij een groeiend zoeken vast naar methodes ter harmonisatie van dit recht. Het kan geschieden, ofwel door coördinatie van de verschillende nationale systemen, ofwel door het sluiten van een conventie over de fusie van ondernemingen, gevestigd in twee of meerdere deelstaten — zoals voorzien bij art. 220 van het Verdrag van Rome —, ofwel door het elaboreren van het statuut van de Europese Vennootschap, zoals dat door Professor Sanders wordt voorgestaan.

Ten tweede wees de spreker op de moeilijkheden die verband houden met de fusie in het algemeen. Conceptueel stoot men op het probleem van het fusie-contract; praktisch op dat van de uit te oefenen controle; fiscaal op dat van de overdracht van actief en passief enz.

Ten slotte vermeldde Professor Goldman het algemeen uitgedrukt verlangen naar andere formules te zoeken, die soepeler zouden zijn dan de internationale fusie, zoals de participatie, de tijdelijke associaties enz. Het zal niemand verwonderen dat alle deelnemers de in de lucht hangende Citroën-Fiat akkoorden voor ogen hadden. Problemen in verband met de coördinatie bestaan er nog ruimschoots. De voornaamste hiervan houden verband met sociaal recht, nl. de participatie van de werklieden aan het beheer van de onderneming en de bescherming van het loon.

De besluiten van de afdeling Fiscaal Recht werden samengevat door Prof. E. Krings. Aansluitend bij de beschouwingen over de noodzaak, of het nut, van het uitwerken van het statuut ener Europese vennootschap, wordt vastgesteld dat, uit fiscaal standpunt bekeken, deze oplossing zeker niet het enige middel is om de tussen bedrijven van verschillende lidstaten noodzakelijk geachte fusie mogelijk te maken. Gelijkaardige resultaten kunnen evengoed, zoniet beter, door de harmonisatie — wat nog niet unificatie betekent — van de fiscale stelsels bereikt worden.

Drie basisprincipes moeten daarbij weerhouden worden:

- 1) de fusie als zodanig doet geen winst ontstaan anders dan op een louter boekhoudkundig wijze, en moet derhalve onbelast blijven;
- 2) de hervorming moet zo eenvoudig mogelijk zijn;
- 3) zij mag voor de lidstaten geen financieel verlies betekenen.

Om dit alles in de hand te werken stelde de vergadering voor maatregelen te nemen om tot een pragmatische harmonisatie te komen door de indirecte belasting te uniformiseren, de vaste inrichtingen of filialen aan een afzonderlijk fiscaal stelsel te onderwerpen en door de dubbele aanslag te vermijden bij participatie in vreemde ondernemingen.

Ondertussen werkt de E.E.G.-Commissie aan een voorontwerp tot harmonisatie; of het een reglement dan wel

een richtlijn of een aanvullend verdrag zal zijn, is nog een open vraag.

Over het concurrentie-recht of de antitrust wetgeving bracht Professor W. Hefermehl, van de Universiteiten van Heidelberg en Mannheim, verslag uit. De kern van het debat in deze derde sectie was de nog steeds onopgeloste vraag of fusies van ondernemingen, over de grenzen heen, aan dezelfde controle en beperkende maatregelen onderworpen zijn als de « ententes ». M.a.w. of, en in welke mate, het artikel 86, en gebeurlijk ook het artikel 85 van het Verdrag, op fusie van ondernemingen toepassing kan vinden. Het is geen nieuw probleem en spijts de voortreffelijke analyse van pro en contra in de verslagen, kon men niet tot een eensgezinde stellingname komen. Voor- en tegenstanders bleven bij hun standpunt.

* * *

Aan hen die menen dat het niet mogelijk is de hele dag door te congresseren, moet er gemeld worden dat de vergaderingen nu eens onderbroken, dan weer gevolgd werden door ontvangst, cocktail, concert en een uitstap naar Tarquinia en Tuscania.

Het tegenovergestelde ware onverstandig geweest. . .

Jean Mertens de Wilmars.

Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen.

« De eerste algemene vergadering zal doorgaan op donderdag 12 december 1968 te 11 h. in het "Palais des Congrès" te Luik.

Dagorde :

Toespraken door de Voorzitter ;

Verkiezing van de leden van de Raad ;

Allerlei.

Voor bijkomende inlichtingen kan men zich wenden tot de zetel der vereniging, Troonstraat 4, te Brussel 5. »

TIJDSCHRIFTEN

Omnilegie : 19e jg. 1968 - nr. julie-aug. :

Wetgeving.

De Gemeente : jg. 168 - nr. 10 :

Lambotte C., Bepalingen van de volmachtsbesluiten die de gemeenten aanbelangen. — Verhasselt J., Verzorg uw taal.

Nederlands Juristenblad : jg. 1968 - nr. 37 :

Bloembergen A.R., Nieuwe geluiden over het nieuwe ongevallenrecht II (slot). — Verheul J.P., De ongepubliceerde vonnissen en het internationaal privaatrecht. — De Hoogh B., De Algemene Bijstandswet: een gewetensconflict voor bejaarden. — Hardenberg L., De doeltreffendheid van het administratieve beroep. — Van der Meij

W., De positie van de stagiaire bij ontstentenis van zijn patroon.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie : jg. 1968 - nr. 5015 :

Cohen Jehoram H., De zaakwaarneming in het Ontwerp Nieuw B.W. (II, slot). — Kollewijn R.D., Overzicht der Nederlandse Rechtspraak : Internationaal Privaatrecht (III).

Rechtsgeleerd Magazijn THEMIS : jg. 1968 - nr. 4 :

Van Beinsbergen W.C., Beschouwingen naar aanleiding van « Opzet en schuld in het strafrecht » van Mr. Peters A.A.G. — Visser 't Hooft H.Ph., Over causaliteit en « common sense ».

Sociaal Economische Wetgeving : jg. 1968 - nr. 9 :

Peter J., De niet-contractuele aansprakelijkheid van de Europese Gemeenschappen.

Journal des Tribunaux : jg. 1968 - nr. 4633 :

Conférence du Jeune barreau de Bruxelles. — Discours de Me Edouard Jakhain : Pourquoi. Caïn ? — Réplique de Me Jean Baugniet, bâtonnier.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités : jg. 1968 - nr. 8 :

Art. 1384 : Choses. — Abus de Droit : louage de services. — Resp. Pouv. Publics Commune. — Transports : Chemin de fer. — Circ. rout : Règl. gén.

Rechtspraak der Haven van Antwerpen : jg. 1968 - nr. 3 en 4 :

Rechtspraak.

Recueil Général de l'enregistrement et du notariat : jg. 1968 - nr. 21199 à 21209 :

Socété et non collectif. — Enregistrement. — Droit de succession. — Transcription.

Mouvement Communal : jg. 1968 - nr. 10 :

Hourticq J., En France, les mesures de sécurité contre l'incendie. — Janssens E., Libres Propos : La responsabilité des communes et le maintien de l'ordre public.

Revue Internationale des Sciences Administratives : jg. 1968 - nr. 2 :

Melchior de Molènes Ch., Bicentenaire de Benjamin Constant : Un praticien et théoricien des sciences administratives. — Asmal A.K., Le « droit administratif » en Irlande. — Fitzgerald G., Les entreprises publiques en Irlande. — Enrique de la Villa L., La sécurité sociale des agents de l'Etat en Espagne — Weiss M., Quelques observations sur la dynamique du changement dans l'organisation gouvernementale israélienne. — Nouvel J.F., La réforme administrative de la Curie romaine.

Recueil Dalloz Sirey (Parijs) : jg. 1968 - nr. 36 :

Gabolde Chr. De l'avance des frais d'expertise au Tribunal administratif.